

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Minnet om Narviks krigshistorie 1940

«Krigshistorisk landskap-Narvik 1940» i et minnepolitisk perspektiv

Marcus Celius Hangeland

Masteroppgave i Historie ved lektorutdanningen, HIS-3980, februar 2024.

Forord

Ved Universitetet i Tromsø (UiT), Norges arktiske universitet, skal det under studieløpet Historie ved Lektorutdanning 8-13 skrives masteroppgave. Denne masteroppgaven i Historie omhandler krigshistorie, da innskrenket til Narvik kommune i Nordland fylke, helt spesifikt minnesmonumentene som er reist mellom Bardufoss og Narvik. Krigshistorie er et tema som har interessert meg siden jeg har vært liten. Historier om krigen fortalt av min oldefar, videre interesse på skolebenken, og nå i voksen alder gjennom universitet og lærerjobb har bidratt til min motivasjon for forskning i dette temaet. Arbeidet med oppgaven har forsterket interessen ytterligere. Prosessen med å innhente data til masteroppgaven, samt å skrive den, har vært både interessant og lærerikt, men jeg har også møtt utfordringer i prosessen. Videre i min arbeidshverdag vil jeg ta med meg de ulike erfaringene som arbeidet med masteroppgaven har gitt meg, på godt og vondt.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder, Petia Mankova, for stødig veiledning gjennom hele prosessen. Gjennom forslag, refleksjon og konstruktive tilbakemeldinger har hun i stor grad lagt til rette for ferdigstilling av masteroppgaven.

Jeg ønsker også å takke Stig Magne Hagen og Knut Werner Hagen som begge har satt av tid i sin travle hverdag for å stille til intervjuer. Kunnskapen og synspunktene de har delt har vært uvurderlig for arbeidet med masteroppgaven. Tina Bøhler Seines, informasjonskonsulent ved Narvik kommune, har bidratt med primære kilder til masteroppgaven. Dette gjennom å sende meg planleggingsdokumenter for prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940", opprettet av Hærens styrker, Forsvaret. Dag Gunnar Hansen jobber på pensjonistvilkår i Statens vegvesen og har til oppgaven bidratt med å dele e-post mellom Hærens styrker og Statens vegvesen gjeldende etablering og utarbeidelse av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940". Hansen var den gang saksbehandler for skiltsaker og tilfeldigvis selv involvert i prosjektet. Uten de overnevntes innsats og oppfølging i forbindelse med min masteroppgave i Historie ville ikke denne masteroppgaven vært et faktum.

Marcus Celiuss Hangeland

Stokmarknes, 2024

Innholdsfortegnelse

Figurliste.....	5
1 Innledning.....	1
1.1 Problemstilling og formål med oppgaven	1
1.1 Slaget ved Narvik 1940	2
1.2 “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”	5
2 Teori	8
2.1 Endring i måten å skrive historie på.....	8
2.1.1 Ulike faser i historieskriving	9
2.2 Fra historie til minne	12
2.3 Geografisk kontekstualisering av monumenter	13
2.4 Kulturell kontekstualisering av monumentene.....	16
3 Metode.....	18
3.1 Beskrivelse av forskningsdesign, analysemetode	18
3.2 Planlegging/tilnærming av prosjektet.....	18
3.3 Skriftlige kilder	19
3.4 Muntlige kilder	20
4 Funn/Resultat	23
4.1 Prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".....	23
4.2 Forming og ivaretagelse av nordnorsk krigshistorie	28
4.2.1 Minnesmerker og monumenter før prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”	28
4.2.2 Monumentene i prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”	30
4.3 Forsvaret som minneaktør	35
5 Diskusjon.....	38
5.1 Fra historie til minne	38
5.2 Monumentalt minne	40
5.3 Tolkningsmakt gjennom monumentene	43
5.4 Forsvaret som minneaktør for prosjektet	45
5.4.1 Tilstedeværelse i regionen.....	46
5.4.2 Krigerkultur?	47
5.5 Debatter rundt minne- og dekorasjonspolitikken.....	50
5.6 Utfordringer med kilder	53
6 Konklusjon	57
7 Kilder og referanser.....	63

Figurliste

Figur 1: Bildet viser monumentet ved Lappaugen som har håndtrykk som symbol på en forsonende ånd.	17
Figur 2: Presenterer de ulike monumentene, ansvarsområder og hvem som er ansvarlig for ivaretagelse av disse.	27
Figur 3: Viser tentativ plassering av de 6 monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".	32
Figur 4: Viser aktuell plassering av de 6 monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".	34
Figur 5: Viser aktuell plassering av de 6 monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".	34

1 Innledning

1.1 Problemstilling og formål med oppgaven

Andre verdenskrig er i vår tid en av de mest omtalte historiske hendelsene. Kampene ved Narvik-fronten er på mange måter et av de mest anerkjente slagene under andre verdenskrig her til lands, samtidig som en betydelig andel av befolkningen ikke har innsikt i hvor stort omfanget av kampene i Narvik virkelig var. Nettopp på grunn av krigens store innvirkning på hele samfunnet kan den betegnes som et skille i norsk historie. Hendelsen har definert samfunnet enormt i etterfølgende år. En kan påstå at alle, i mer eller mindre grad, har tilknytning til noen av hendelsene som fant sted under andre verdenskrig, enten direkte eller indirekte. Det norske samfunnet ble i stor grad påvirket i krigstiden. Følelsen av forandring. Utrygghet. Å ikke vite hva neste dag bringer. Seier. Tap. Vil de man er glad i være i live neste dag? Hvordan vil tilgang på mat være? Følelsen av å måtte flytte fra sitt hjemsted og hus med personlige eiendeler, forlate sine nære og bekjente, sitt inntektsgivende arbeid. Dette er bare for å nevne noen få av flere opplevelser og følelser verdenskrig førte med seg. I barndommen har jeg fått hørt fortellinger om andre verdenskrig av mine forfedre. Familiehistorier fortelles gjerne på tvers av generasjoner og gjør at flere får tilknytning til ulike hendelser som fant sted under andre verdenskrig, slik er det også i mitt tilfelle. Historiene har satt sine spor, og er bakgrunn for min interesse for temaet. Arbeidet med masteroppgaven startet med å utdype allerede eksisterende kunnskap om nordnorsk krigshistorie, og fortsatte med videre fordypning i masteroppgaven med formuleringen «Krigshistorisk landskap Narvik 1940».

Problemstillingen for denne masteroppgaven i historie er følgende:

«Krigshistorisk landskap Narvik 1940 i et minnepolitisk perspektiv».

Masteroppgaven inkluderer bruk av primære og sekundære kilder med mål om å besvare følgende forskningsspørsmål:

1. Hvordan har minnet om krigen ved Narvik-fronten og dekorasjonspolitikken endret seg siden andre verdenskrig?
2. Hvilke motiver ligger til grunn for prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”?

3. Kartlegging av minneaktører for prosjektet “Krigshistorisk landskap 1940”
4. Hvordan velges monumentenes plassering og hvordan er monumentene utformet?
5. Hvilken verdi har prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” med monumentene?

For å unngå forveksling må det presiseres at prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er betegnelsen for monumentene som er reist langs veien fra Bardufoss til Narvik og kilder som er gitt ut i forbindelse med dette prosjektet. Det finnes nemlig et annet prosjekt i samme område med samme navn ("Krigshistorisk landskap"), men dette er et initiativ fra Riksantikvaren om å frede området i Narvikfjellene hvor det har foregått kamphandlinger. For ordens skyld ble prosjektet til Riksantikvaren omhandlende fredning av fjellområdet i Narvik kommune i 2020¹. Dette var 11 år etter åpningen av monumentene som fant sted i 2009. Riksantikvaren har som motivasjon å verne uberørt område for å bevare historiske verdier. For å begrense oppgaven har jeg valgt å ikke utdype noe om fredningen iverksatt av Riksantikvaren.

De to prosjektene med samme navn skiller seg fra hverandre, og fokuset vil rettes mot “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” som ble etablert i 2009. Forsvaret har gjennom monumentene en proaktiv rolle i bestemmelsen av det som skal minnes. Begrepet “Forsvaret” i sin formelle betydning er betegnelsen på etaten Forsvaret. Forsvarssektoren omfatter det som forstås som etaten Forsvaret, samt virksomhet i etaten Forsvarsbygg, Forsvarets forskningsinstitutt og nasjonale sikkerhetsmyndigheter². Når Forsvaret og kulturvirksomheten nevnes i denne oppgaven, siktes det til forsvarssektoren som helhet som forvaltningsorganer og kulturinstitusjoner, altså ikke bare den militære delen av Forsvaret.

1.1 Slaget ved Narvik 1940

Andre verdenskrig har blitt stående som et av de mest markante historiske hendelsene i vår tid. Det er ikke lenge siden Norge var okkupert, og nasjonen lå med brukket rygg. Samtidig sto motet og viljen for å ta opp den utenkelige kampen sterkt. I Norge er vi spesielt opptatt av perioden 9. april 1940 til og med 8. mai 1945 hvor Norge var okkupert av Tyskland

---

¹ Riksantikvaren, 2020

² Forsvarsdepartementet, 2008-2009, s.10

(okkupasjonstiden). For Tyskland var invasjonen av Norge en sentral del av krigføringen mot vestmaktene. Særlig Narvik var et mål å erobre ettersom havnen i byen ble brukt for utskipning av jernmalmen som ble fraktet med jernbanen fra Kiruna³. Havnen var også særdeles viktig ettersom den var isfri gjennom vinterhalvåret. Jernmalmen var en viktig del av tysk våpenindustri og en nødvendighet for at krigføringen kunne fortsette. Dette måtte de vestlige maktene sette en stopper for. Jernmalmen var også viktig for britene, men av andre årsaker. Vestmaktene brukte hjelpetiltak til vinterkrigen som et skalkeskjul for å få internasjonal godkjennelse til å være i Norden. Hjelp til Finland under vinterkrigen var bare en liten brøkdel av disse planene, hovedmålet var å sikre seg kontroll over jernmalmen⁴. Norge viste sterk misnøye til disse planene ettersom det ville krenke norsk nøytralitet. Britene stilte seg kritisk til den norske nøytraliteten og mente tyskerne dro nytte av den da norske sjøterritorier fungerte som et smutthull for tyske skip som fraktet jernmalmen sørover⁵.

Nord-Norge fikk sin første militære avdeling i 1897, og verneplikt ble fra nå innført. Fra hovedkvarteret i Harstad bygget distriktskommandoen opp en landmilitær organisasjon bestående av soldater som kjempet til fots med våpen (infanteridivisjon), og delte organisasjoner i ulike feltavdelinger⁶. En distriktskommando har i hovedsak ansvar for landforsvaret i hele Nord-Norge, og fredstider ble brukt til å utdanne soldater slik at en i krise- eller krigstid skulle være klar til kamp⁷. I 1909 ble Hærordningen etablert, og distriktskommandoen ble oppgradert til brigadekommando kalt 6. brigade. I 1916 ble brigadekommandoen en divisjonskommando (6. divisjon). Divisjonen hadde det overordnede ansvaret for operasjonene som foregikk i Nord-Norge⁸. 6. divisjon har hatt flere sjefer, blant annet Carl Gustav Fleischer fra januar 1939 til 1940. Fleischer var leder under Hitlers første tap ved kampen om Narvik⁹. I kildene fokuseres det sjeldent på Fleischers ansvar eller hele 6. divisjons innsats¹⁰. Ifølge Soldatregisteret hadde 6. divisjon totalt 134 falne soldater, hvor 107 ble drept under kampene om Narvik, 17 falt i kamper sør for Narvik og 10 døde i ulykker¹¹. 6.

---

³ Grimnes, 2018, s. 21

⁴ Grimnes, 2018, s.23

⁵ Grimnes, 2018, s. 21

⁶ Narvik Krigsmuseum, (Soldatregisteret), u.å.

⁷ Narvik Krigsmuseum, (Soldatregisteret), u.å.

⁸ Narvik Krigsmuseum, (Soldatregisteret), u.å.

⁹ Nielsen, 1947, s.87

¹⁰ Dalmo. 2021, s.163

¹¹ Narvik Krigsmuseum, (Soldatregisteret), u.å.

divisjonskommando har flere ganger blitt erstattet, lagt ned og etablert igjen etter krigen. 6. divisjon ble erstattet av Distriktskommando Nord-Norge. Brigaden i Nord-Norge ble etablert i 1953, noe som medførte behov for reetablering av 6. divisjon. Brigaden i Nord-Norge og 6. divisjon ble slått sammen til «Troms landforsvar» i 1959, med senere ny nedleggelse av 6. divisjonskommando i 1963. I 1971 ble divisjonen reetablert i Harstad, deretter flyttet til Heggelia i Indre Troms. 6. Divisjonskommando slås sammen med Troms landforsvar inntil divisjonen for siste gang ble lagt ned med Hærens styrker (forkortelse HSTY) i 2009¹².

Kampene ved Narvik-fronten foregikk fra 9. april 1940 til 8. juni samme år, og omtales som vanskelige og intense¹³. Heltmodige soldater var villige til å ofre livet mot krigsmaskinen fra Nazi-Tyskland. Narvik har i stor grad blitt kjent både nasjonalt og internasjonalt gjennom krigshandlingene som har foregått der. Norge ble under krigen støttet av allierte styrker under krigen; Frankrike, Storbritannia og Polen. De allierte styrkene utgjorde ca. 25 000 soldater, hvorav norske styrker utgjorde ca. 8000 - 10 000 soldater. Sammen kjempet de mot militære styrker fra Tyskland over tid¹⁴. I slutten av april 1940 fikk de de norske styrkene sammen med de allierte Frankrike, Polen og Storbritannia mobilisert kreftene godt, og resultatet ble utdrivelse av tyske styrker. Alliert hjelp bidro til at Narvik den 28. mai igjen ble under norsk kontroll, og de kjempende styrkene påførte den nazistiske krigsmaskinen sitt første tap. Dette varte kun i en kort periode, da de allierte måtte trekke seg tilbake under Tysklands angrep på Frankrike. Håpet om seier viskes mer og mer ut. Den norske regjeringen forsøkte å finne måter å forbli frie på. Kunne de komme til enighet med tyskerne om etablering av en demarkasjonslinje i Nord-Norge, en grenselinje mellom to parter i et omstridt område som ingen kan overskride? Kongen, Kronprinsen og regjeringen fulgte de allierte troppene til Storbritannia hvor de fortsatte kampen mot den tyske okkupasjonsmakten. De siste allierte styrkene forlot Norge 8. juni og tyskerne lot ikke innrykket vente på seg¹⁵. Samme kveld rykket de tyske styrkene tilbake inn i Narvik. 10. juni 1940 var hele fastlands-Norge okkupert^{16 17}. Mange la ned heroiske innsats og vilje for å beskytte landet vårt. Den betydelige

---

¹² Leraand, 2019

¹³ Aas, 2010, s.77

¹⁴ Grimnes, 1984, s.204

¹⁵ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, s.6

¹⁶ Grimnes, 1984, s.230

¹⁷ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, s.6

innsatsen de allierte troppene la ned har gjort at felttoget ved Narvik kan betegnes som et europeisk felttog¹⁸.

1.2 “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”

Felttoget ved Narvik 1940 er en historisk hendelse som har berørt mange mennesker, både direkte og indirekte. Etter krigen ble gjenerobringen av Narvik viet stor oppmerksomhet fra norske myndigheter. Det ble dog et overveldende fokus på den allierte hjelpen, noe som førte de nordnorske soldatene i skyggen¹⁹. Innsatsen fra norske soldater under felttoget ved Narvik synes å være mindre synlig^{20 21}. Forsvaret har helt siden felttoget ved Narvik vært viktig som minneaktør for krigshistorien²². Forsvaret har bidratt til å hedre den norske forsvarslinjen med norske soldater²³. “Prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” er et initiativ fra Hæren og er sprunget ut av et ønske om å bevare minnet om krigshistorie fra regionen, særlig for å minne de som deltok i krigshandlingene våren 1940 i områdene rundt Narvik”²⁴. Fokus på motstandskamp og forsoning er viktig²⁵. Dette blant annet gjennom etablering og reisning av blant annet 6 monumenter på strekningen mellom Bardufoss og Narvik. "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" kan plasseres i kategorien over typen minnesteder som betegnes som nødvendige mellomledd mellom landskap, historie og meningsdimensjon²⁶.

Monumentene ble offisielt avduket 15. juni 2009 under en åpningsseremoni ved Lapphaugen. I invitasjonen står følgende: «Generalmajor Jon Berge Lilland, Sjef for Hærens styrker (HSTY) har gleden av å invitere til åpning av «Krigshistorisk landskap – Narvik 1940» og «General Fleischers vei». Det skal også markeres at den ærerike avdelingen 6. divisjon skal nedlegges»²⁷. Alle nasjoner som var involvert i kampene ved Narvik i 1940 ble hedret gjennom at deres nasjonalsang ble spilt²⁸. I tillegg var flere gjenlevende veteraner til stede, og de ble med rett hedret for sin heltmodige innsats under kampene i Narvik. Dette gjør

---

¹⁸ Grimnes, 1984, s.200

¹⁹ Markussen, 2020, s. 115

²⁰ Joakimsen, 2010, s. 148

²¹ Markussen, 2020, s.7

²² Dalmo. 2021, s.57

²³ Markussen, 2020, s. 119

²⁴ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, s.4

²⁵ Torgersen, (u.å)

²⁶ Sem, 2010, s.92

²⁷ Brev fra hærens styrker til Statens Vegvesen, 27. April 2009, s.1

²⁸ Det Norske Kongehus, 2009. <https://www.kongehuset.no/nyhet.html?tid=79152&sek=26939>

monumentene enda mer spesielle. Tilstedeværelse av tidsvitner, veteraner og en generasjon historieinteresserte som brenner for den lokale krigshistorien er uvurderlig. Kong Harald sa i sin åpningstale: *"Det er på slike dager de ekte heltene står frem. De som er villig til å ofre liv og lemmer for andres frihet. Noen av disse heltene er her sammen med oss i dag. Jeg vil rette en spesiell takk til dere for den innsatsen dere gjorde og for det mot dere viste. Det står stor respekt av det dere gjorde disse skjebnedøgnene i vårt lands historie"*²⁹.

Vi skiller mellom kommunikativt og kollektivt minne. Kommunikative minner deles mellom individer, og krever muntlig gjenfortelling. Assmann oppgir at kulturelle minner viser seg gjennom en kollektiv identitet³⁰. Minnene er stabile³¹ og basert på gitte punkter fra fortiden³², men er ikke underlagt de samme krav om vitenskapelighet som historiefaglige kilder³³. Et kollektivt minne kan blant annet være et fysisk sted eller et monument, og krever ingen muntlig fortelling³⁴. Monumentene tar form som informasjonstavler strategisk plassert ved steder der viktige kamper utspilte seg under krigshandlingene. I tillegg til å presentere spesielle hendelser knyttet til deres område, er monumentene i stor grad også avhengig av de mer allmenne og generelle minnestedene som knyttes til Narvik. Monumenter kan benyttes for å forvandle historie til minne på en spesiell måte³⁵, sjeldent tilfeldig. Serien med monumenter presenterer krigshistorien i regionen på en begrenset og presis måte, og gjennom den strategiske plasseringen utdypes og ivaretas regional krigshistorie. De presenterer historien på en satt måte, og fremstillingen av historien er i liten grad åpen for diskusjon. I kapittel 6 i boken *"Historie, minne, myte"* skrives det om hvordan monumenter forsterker den historiske begivenheten som er tilknyttet stedet³⁶. Monumentene i krigshistorisk landskap presenterer krigshistorie fra regionen gjennom materialitet og tilgjengelighet. Monumentene står som "historieforteller" i landskapet, til odel og eie av alle.

---

²⁹ Det Norske Kongehus, 2009. <https://www.kongehuset.no/nyhet.html?tid=79152&sek=26939>

³⁰ Assman, 2011, s. 17

³¹ Assman, 2011, s. 17

³² Assman, 1995, s.129

³³ Markussen, 2020, sammemndrag

³⁴ Assman, 1995, s.129

³⁵ Eriksen, 1999, s.94-95

³⁶ Eriksen, 1999, s. 93

Prosjektet omfatter ikke bare monumentene med informasjonstavler, men også vegstrekningen mellom Narvik og Bardufoss som er en del av Europavei 6, E6. E6 går fra Kirkenes i nord til Svinesund i sør. Vegstrekningen på E6 ble omdøpt til General Fleischers vei, til ære for Carl Gustav Fleischers innsats som generalmajor for 6. divisjon under andre verdenskrig³⁷. Vestrekningen mellom Narvik og Bardufoss har fått status som nasjonal og internasjonal severdighet³⁸. Aas hevder at kampene ved Narvik blir satt i en “flernasjonal setting” ved supplerings av “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” som inkluderer General Fleischers vei og de 6 minnesmerkene som er etablert langs denne veistrekningen³⁹. Å kjøre på E6 mellom Bardufoss og Narvik bidrar til å skape et helhetsinntrykk av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".

Prosjektet blir av oberstløytnant og prosjektleder Stig Magne Hagen beskrevet som et minnesmerke til ære for veteraner og avdelinger på norsk og alliert side, i tillegg til å bevare minnet om 6. divisjon⁴⁰. Monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er på mange måter meningsløse om det ikke knyttes til dimensjoner som omhandler kampene ved Narvik⁴¹. Den immaterielle dimensjonen i landskapet er gjort synlig, materiell og tilgjengelig. Slik åpnes det for ulik bruk og forståelse, hvor ulike nasjoners borgere har mulighet til forskjellig tolkning av monumentene ut fra ervervet erfaring og nye inntrykk. Landskapet kan leses ulikt for nasjonens borgere alt etter om det blir avlest fra et regional, familiehistorisk eller personlig perspektiv⁴². Utformingen av “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” avgrensner muligheter for variabler i måten å tolke landskapet på, og landskapet kan tolkes innenfor et begrenset og satt rammeverk. Målet er å videreformidle historien som fant sted under andre verdenskrig i regionen.

---

³⁷ Antonsen, 2009, s.14-15

³⁸ Epost fra Hærens styrker til statens Vegvesen, 5.mars 2009, s.10

³⁹ Aas, 2017, s.225

⁴⁰ Kasbergsen, 2008, s.19

⁴¹ Sem, 2010, s.92

⁴² Sem, 2010, s. 101

2 Teori

2.1 Endring i måten å skrive historie på

Krigen har lenge vært en hendelse som ble brukt for å etablere en nasjonal identitet. Norske soldaters innsats under andre verdenskrig kom mer og mer til syne i litterære verk⁴³.

Helteepoet som var villig til ofre liv og lem for å forsvare nasjonen og friheten var i ferd med å bli en guddommelig fremstilling av innsatsen under krigen. Kurt Henrik Dalmo og Joakim Aalmen Markussen deltok i et stort prosjekt ved UiT kalt «Den andre verdenskrigen i nord». Dette forskningsprosjektet hadde som mål å gi et helhetlig bilde av krigs- og okkupasjons erfaringene under andre verdenskrig i Nord-Norge⁴⁴. Markussen skriver i sin doktoravhandling *“Krigshistoriens livsløp: samspillet, konkurransene og kampene om iscenesettelsen av Nord-Norges krigshistorie”* om hvordan soldatenes innsats enkelte ganger nesten ble overdrevet⁴⁵. Det var på tide at det vokste frem en ny fremstillingsmåte av årene under okkupasjon. Utover 70- og 80-tallet vokste det frem en ny måte å skrive historie på. Vinklingen fra helter og skurker til offer og overgriper ble mer og mer en realitet⁴⁶. Når jeg i denne oppgaven omtaler endringen i historieskrivingen er det først og fremst for å danne et bakteppe og en forståelse for hva som har vært sentralt i feltet gjennom tiårene. Som nevnt tidligere er ikke historie og kollektivt minne nødvendigvis direkte knyttet til hverandre. Dermed kan vi ikke i denne oppgaven se på fasene hver for seg, men heller som et utgangspunkt for å forstå bakgrunnen til reisingen av “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”.

Ola Sven Stugu er professor ved Institutt for historiske studium ved NTNU og utga i 2021 boken *“Den andre verdenskrig i norsk etterkrigsminne”*. Boken omfatter etterkrigshistorie, særlig med fokus på hvordan ulike hendelser har blitt husket og fremstilt. Det presiseres at motstandskamp og krigens ulike deltakere lenge har vært kjent, mens andre deler av krigshistorien har vært “gjemt”. Dette gjelder blant annet uretten mot jødene, særlig gjennom jødeforfølgelse⁴⁷. Før krigen ble jødene i Norge sett på som en gruppe «utenfor» det norske

---

⁴³ Markussen, 2020, s.220

⁴⁴ Fagertun, 2020

⁴⁵ Markussen, 2020, s.220

⁴⁶ Stugu, 2021, s.77

⁴⁷ Stugu, 2021, s. 98-99

samfunnet, de ble sett på som «de andre»⁴⁸. Dette er nok noe av grunnen for at denne gruppen ikke sto øverst på prioriteringslisten når krigshistorien skulle gjenfortelles de første årene etter krigen. Utover 70-tallet ble Holocaust mer og mer omtalt i bøker og TV-serier. Dette skjedde først internasjonalt, før det smittet over til Norge⁴⁹. Etter hvert ble jødeforfølgelsen også mer kommunisert i norsk historie. En slik grusomhet kunne ikke forbigå i stillhet. Dette førte gradvis til forskyvning av perspektivet av grunnfortellingen vi var blitt kjent med i de tidlige etterkrigsårene; menneskerettighetsbrudd under krigen og da spesielt uretten mot jødene fikk plass i historieskrivingen⁵⁰. Samtidig ble det mer og mer kjent at også norske statsborgere var delaktige i uretten som ble vist mot jødene. Grusomme handlinger fra krigen ble løftet frem i sammenheng med at Holocaust fikk en etterlengtet plass i etterkrigshistorien.

Det ble mer og mer klart hvilke konsekvenser krigen hadde ført med seg. Perspektivet i etterkrigshistorie er blitt endret fra “vi mot dem” (ofte tenkt Norge mot Tyskland), til en “verden mot krig”. Særlig enkelte folkegrupper ble trukket frem i lyset. Offerrollen tok mer plass, og tidligere etablerte heltefortellinger har blitt mer nedtonet. Det foreligger nå en felles holdning om at vi sammen aldri skal la noe lignende skje igjen. Dette vektlegges også i utstillinger ved Narviksenteret⁵¹ og i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940". Prosjektet kan sies å dekke både eldre og nyere fremstillinger av historie. Monumentene presenterer heltefortellinger for å minnes de tapre soldatene som kjempet i Narvikfjellene under andre verdenskrig. Stig Magne Hagen, oberstløytnant i Hæren og prosjektleder for "Krigshistorisk landskap Narvik 1940", fortalte at han synes de historiske hullene var for store. Dette var bakgrunnen for prosjektet.

2.1.1 Ulike faser i historieskriving

Samtidig som samfunnet kontinuerlig endrer seg, gjennomgår også historieskrivingen endringer. Våre nåværende oppfatninger av historie er ikke identiske med oppfatningene som rådet for 60 år siden. Et av rammeverkene vi har for historieskriving er den nasjonale grunnfortellingen. Grunnfortellingen brukes ofte som et kjennetegn på hvordan vi har beskrevet krigshistorie opp gjennom tidene. Grunnfortellingen er på ingen måte en fasit for hvordan en skal skrive krigshistorie, men heller en indikasjon på hvilket narrativ som har vært

---

⁴⁸ Stugu, 2021, s. 92

⁴⁹ Stugu, 2021, s. 96.

⁵⁰ Stugu, 2021, s. 96

⁵¹ <https://krigsmuseet.no/utstillingene/>. Narvik krigsmuseum.

i fokus når historien er blitt nedtegnet. Hovedmålet med grunnfortellingen har i stor grad vært å skape et felles narrativ, hvor en patriotisk fortelling danner et identitetsbånd rundt et nasjonalt "vi"⁵².

Den sterke posisjonen andre verdenskrig har fått i historien, er et resultat av at den alltid har blitt grundig dokumentert. Krigshandlingene er godt formidlet både i faglitterære verk og populærkulturelle uttrykk. De første verkene om krigen ble publisert allerede de første årene etter andre verdenskrig. Et eksempel er verket *"Norges Krig 1940 - 1945"* med hovedredaktør Sverre Steen. Steen var professor ved Universitetet i Oslo og en betydningsfull skikkelse i motstandskampen mot okkupasjonsmakten. I redaksjonskomiteen hadde han også med seg kjente personer fra både hjemmefronten, utefronten og fangenskapet⁵³. Litterære kilder skrevet i årene etter krigen var i stor grad preget av motstandsvilje. I Norge har vi ikke et offentlig organ, utvalg eller person med makt til å bestemme hvilke aspekter av norsk historie som skal vektlegges⁵⁴. Det er fortsatt bred enighet blant norske krigs- og okkupasjonshistorikere om at motstandskampen har fått en tilnærmet hegemonisk plass i den nasjonale historien om andre verdenskrig. Det har i stor grad vært ønskelig med en felles referanseramme for å støtte kollektiv gjenreisning etter andre verdenskrig⁵⁵. Ved å vektlegge motstandskampen i stor grad viser man en tydelig distansering fra Nazi-Tysklands regime. Dette har bidratt til å forme nasjonalt selvbilde etter okkupasjonen. Det store fokuset på motstandskampen var et tydelig signal om at hoveddelen av nasjonen var motstandere av okkupasjonsregimet gjennom okkupasjonstiden. Dette var på ingen måte et særnorsk fenomen⁵⁶. Flere av de okkuperte nasjonene rettet stort fokus på motstandskampen etter okkupasjonen, og dermed ble dette et viktig kjennetegn for fortellingen om okkupasjonsårene for vesteuropeiske land. Perioden hvor motstandskampen hadde et overlegent fokus kalles integrasjonsfasen. Det var et klart ønske om å samle nasjonen rundt en felles fortelling, og på denne måten ta klar avstand fra alt som hadde med okkupasjonsmakten å gjøre. Det å samle folket rundt motstandskampen skjedde også lokalt i Narvik, for mange Narvikværingene var

---

⁵² Stugu, 2021, s.39

⁵³ Grimnes, 2020, s.275

⁵⁴ Markussen, 2020, s.12

⁵⁵ Markussen, 2020, s.12

⁵⁶ Markussen, 2020, s.12

krigen en felles ramme alle hadde til felles og kunne samles om i etterkrigstiden⁵⁷. Motstandskampen og gjenreisningen av byen Narvik har fått mye oppmerksomhet i historieskrivingen etter andre verdenskrig⁵⁸. Det er naturlig at historieskrivingen om Narvik i etterkrigstiden har et overveldende fokus på motstandskampen og seieren over tyske styrker.

Opptakten til revisjonismen inkluderer flere faser. Disse fasene er i hovedsak ment å vise hvordan historieforskningen på okkupasjonsårene har endret seg over tid. Grunnet integreringen av en ny generasjon historikere var 60-tallet preget av revisjonisme. Den nye generasjonen mente i større grad at det enkle svart-hvitt-bildet skapt av okkupasjonstiden måtte gjennomgå kritisk vurdering⁵⁹. Utviklingen gjennom denne fasen er sterkt preget av at nye perspektiver ble brakt på banen. Disse var konkurransedyktige mot den nasjonale grunnfortellingen som tidligere hadde dominert. Revisjonismen var mer preget av et kritisk blikk på fremstillingen av okkupasjonsårene. Stein Ugelvik Larsen tar opp problematikken om at fokuset på enighet og forenkling kanskje hadde skapt et utydelig bilde av krigsårene i Norge⁶⁰. Kritikken var i stor grad rettet mot det store fokuset på motstand som hadde vært tidligere. Spesielt grunnfortellingen og dens fremstilling ble tatt opp under gjennomgangen og de nye vurderingene⁶¹.

Endringer i måter å minnes historie på kan ikke brukes som en slags «fasit» når en skal se på hva som er valgt å minnes i etterkrigstiden. Det vil si at et kollektivt minne ikke har direkte tilknytning til tiden det er skapt i eller historieforskningens fokus i disse årene.

Opposisjonsfasen er den rådende fasen i dag. Fasen strekker seg fra midten av 1980-tallet og frem til i dag. De nye perspektivene blir i større grad samstemte i sin kritikk mot den etablerte fortellingen. Det vokser frem et nedenfra-perspektiv som preger store deler av perioden, med beskrivelse av soldatenes syn på hendelser under krigstiden⁶². Dette perspektivet utfordrer de satte rammene i fremstillingen av historien, slik at historien blir mer tilgjengelig.

---

⁵⁷ Svendsen, 2002, s. 12

⁵⁸ Ytterberg, 1954, s. 390-394

⁵⁹ Markussen, 2020, s. 15

⁶⁰ Larsen, 1999, s. 23

⁶¹ Larsen, 1999, s. 24

⁶² Markussen, 2020, s. 18

2.2 Fra historie til minne

Skillet mellom historie og minne er en sentral del av historiefaget. Historie er kunnskap som baserer seg på kilder, samt viktigheten av resonnementer og argumenter, forankret i et solid kildegrunnlag. Sett på spissen kan historien forklares som den nærmeste tilnærmingen til faktakunnskap om gitte hendelser som foreligger. På denne måten kan vi forholde oss til fortiden på en faktabasert måte, med en viss sikkerhet om hva og hvordan hendelser skjedde.

Minner, derimot, kan kjennetegnes ved begreper som erfaring, opplevelser og sanseintrykk. Minne oppfattes gjerne som noe individuelt, personlig og subjektivt⁶³, og påvirkes ofte av det enkelte individets erfaringer, holdninger og personlighet. Derfor kan minner sies å være subjektive, og vil på den måten ikke kunne beskrive fortidige hendelser på samme måte som historien. For å gjøre historie til minne, må kunnskap, skrift og resonnementer blandes med opplevelser, sanseintrykk og erfaringer⁶⁴. Prosessen er dermed individuell og personlig – det knyttes et bånd mellom det enkelte individ og en konkret historisk hendelse⁶⁵.

I prosessen hvor historie omdannes til minne, kan etablering av monumenter benyttes som strategi. Folkloristen Anne Eriksen skriver i sin bok *“Historie, minne, myte”* om hvordan monumenter er ment til å skape en kobling mellom historie og minne. Monumenter presenterer historien på en satt måte, og fremstillingen av historien er i liten grad åpen for diskusjon. Historiografien rundt dette temaet dreier seg i stor grad om minne og minnekultur. Monumenters verdi og betydning er svært viktig i denne masteroppgaven. Monumenter kan sies å ha dobbel minnefunksjon; for å minnes det som har skjedd, samt å minne om viktigheten om det som har skjedd⁶⁶. Dette er et sentralt poeng når vi snakker om forskjellen mellom historie og minne. Monumentet taler om viktigheten en historisk hendelse har i samtidens samfunn til samtidens publikum, men også viktigheten den historiske hendelsen har hatt i et tidligere og vil ha for et fremtidig publikum. For å optimalisere dette, er stedliggjøring en viktig strategi for å forvandle minner til historie.

---

⁶³ Eriksen, 1999, s. 85

⁶⁴ Eriksen, 1999, s.92

⁶⁵ Eriksen, 1999, s.94

⁶⁶ Eriksen, 1999, s.95

2.3 Geografisk kontekstualisering av monumenter

Historiske steder er svært ofte nøye regisserte; forholdene er godt tilrettelagt for at overgangen fra historie til minne skal skje på en hensiktsmessig måte. Stedliggjøring er en viktig strategi for at en overgang fra historie til minne skal finne sted. Dette er en sentral strategi i nasjonsbyggende historieskriving, der historiske begivenheter integreres i et landskap som allerede er definert som nasjonalt⁶⁷. Stedliggjøring knytter en historisk hendelse til et nasjonalt landskap, slik at den nasjonale betydningsdimensjonen bidrar til å forme og styrke den historiske hendelsen som er tilknyttet stedet⁶⁸. Når historien plasseres ut i landskapet som monumenter gis historien en ny tilgjengelighet, da landskapet eller rommet er bestandig og seirer over tidens forløp⁶⁹.

Stedliggjøring åpner for at en kan forstå historie på en enklere måte enn gjennom historieskrivingens mange komplekse forklaringer og resonnementer. Ved hjelp av monumenter forvandles geografiske områder til et kulturelt og sosialt meningsfylt rom, på en enkel og tilgjengelig måte. Eriksen presenterer at monumenter særlig er koblingen mellom historie og mennesket gjennom dens materialitet og tilgjengelighet⁷⁰. Ved å oppleve at en er på historisk grunn, kan en personlig sanse fortiden uten å forholde seg til avansert historieskriving⁷¹. Historien satt ut i landskapet gjør fortiden nærværende; det oppfattes som et nå fordi det er knyttet til her, et her som samtidig er knyttet til nåtidens menneskers egne erfaringer⁷². Dette åpner for at den enkelte kan forstå tiden gjennom fysisk tilstedeværelse og inntrykk, og på denne måten løses utfordringen med fortidens og dagens komplekse karakter.

Stedliggjøring benyttes for å knytte minnet om felttoget ved Narvik til landskapet monumentene er plassert i. Stedet tilrettelegges for å gi en bestemt opplevelse for besøkende.

---

⁶⁷ Eriksen, 1999, s.92

⁶⁸ Eriksen, 1999, s. 93

⁶⁹ Eriksen,1999, s.92

⁷⁰ Eriksen, 1999, s. 95

⁷¹ Eriksen, 1999, s.92

⁷² Eriksen, 1999, s. 92

Monumentene er satt opp på strategiske steder som har vært viktig for kampene ved Narvikfronten i 1940, men som ikke har blitt brukt av kollektivet før det ble satt opp monumenter der. Dette understreker at historie blir gitt nytt liv når en velger å sette det ut i landskapet i vår samtid. Gjennom stedliggjøring blir historien nærværende og konkret for de som besøker monumentene. Monumentene er plassert lett tilgjengelig slik at turister, lokalbefolkning, skoleklasser og andre, uavhengig av bakgrunn og kunnskapsnivå, har enkel tilgang til å besøke dem. Betydningen av et slikt prosjekt har vist seg å være enormt, nettopp på grunn av tilgjengeligheten^{73 74}. Ved å se monumentene og oppleve dem på sentrale steder for krigshistorien, blir opplevelsen en mer direkte forbindelse til fortiden.

Plasseringen av de seks monumentene er valgt ut fra steder med viktige kamper eller god oversikt over områder der betydningsfulle hendelser fant sted. Monumentene er plassert i Skjomnes, Bjørnfjell, Bjerkevik (Herjangen), Øse, Lappaugen og Bardufoss, og symboliserer den heltmodige innsatsen til soldater under andre verdenskrig i Narvikfjellene våren 1940.

Skjomnes ligger like sør for Narvik. Under motangrepet på tyskerne ble de allierte styrkene landsatt ved Skjomnes. Posisjonen er sentral i krigen om Narvik, og nettopp derfor er et av monumentene plassert her. I tillegg ligger Skjomnes i innseilingen til Narvik, hvor sjøslagene i 1940 med blant annet senkingen av skipene «Eidsvold» og «Norge» fant sted⁷⁵.

Transport av jernmalm var en av motivene for at Norge var interessant for Tyskland under krigen. Jernbanelinjen som ble brukt til frakt av jernmalm fra Sverige og til Narvik gikk over Bjørnfjell. Som en del av motstandsarbeidet ble deler av jernbanelinjen forsøkt sprengt av nordmenn. Bjørnfjell er en krigshistorisk sentral plassering av monumentet, både grunnet jernbanelinjen som til slutt gikk tapt til tyskerne, men også grunnet kampene som foregikk i fjellene. Det pågikk harde kamper i området for å sikre seg gode stillinger høyt i terrenget. Her kjempet mange nordmenn tappert under ekstreme forhold, det lå lenge an til overvinning over fienden, men den allierte tilbaketrekningen førte til en stopper for de norske soldatene⁷⁶.

---

⁷³ Solnes, 2009, s.16-17

⁷⁴ Næsje, 2009, s. 24

⁷⁵ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, s.6

⁷⁶ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, s.8

Bjerkvik var et sentralt kommandosenter for de tyske styrkene under første halvdel av andre verdenskrig. I den kombinerte landgangsoperasjonen i Bjerkvik innledet britene med et voldsomt bombeangrep, hovedsaklig mot de tyske stillingene, men også vanlige husstander. Hendelsen i Bjerkvik er et viktig kapittel i nordnorsk krigshistorie, spesielt siden den er av det brutale slaget. Det tok ikke lang tid før hele Bjerkvik sto i brann og 16 sivile mistet livet. Bjerkvik ble etter hvert gjenerobret under alliert kontroll, men var lenge et sentralt sted for tyske styrker og kampene om Narvik generelt⁷⁷.

I fjellene rundt Øse forgikk det harde kamper i 1940. De tyske troppene hadde tatt kontroll over jernbanen og begynte fremrykning mot Bardufoss. De tyske troppene var sterkt representert i høyfjellet hvor mange av de mest omtalte kampene foregikk. De norske soldatene kjempet lenge i tøft klima og ekstreme kår. Den tapre kampen i de nordnorske fjellene endte til slutt med seier, dette i forbindelse med alliert landgangen i Bjerkvik⁷⁸.

Lappaugen på Gratangsfjellet er et av de mest sentrale stedene for "Krigshistorisk landskap Narvik 1940". Det var blant annet her selve åpningen av landskapet fant sted. Militærhistorisk trakk tyske tropper seg tilbake ved Gratangen, og den tyske framrykkingen nordover stoppet. Dette førte videre til harde kamper, og viste seg å være det største tapet for norske landstyrker under krigen. De tyske soldatene trakk seg likevel tilbake etter hvert og disse slagene har blitt kjent som general Carl Gustav Fleischer påføring av den tyske krigsmaskinens første nederlag. Lappaugen står midt i området for de intense kampene og folk som besøker dette monumentet får virkelig inntrykk av det tøffe landskapet og klimaet soldatene opplevde⁷⁹.

Bardufoss flyplass var en av de viktigste basene i den nordlige delen av Norge, både for britene og tyskerne. Den sentrale plasseringen av flyplassen medførte at kamper ofte ble tatt til Bardufoss. Også her er det plassert et monument. Av monumentene mellom Narvik og Bardufoss, er monumentet ved Skjomnes det første og monumentet ved Bardufoss det siste monumentet, alt etter hvilken vei en kjører. De kan begge dermed sies å være "inngang" og "avslutning" av Krigshistorisk landskap som omtales i denne masteroppgaven⁸⁰.

---

⁷⁷ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, s.10

⁷⁸ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, s.12

⁷⁹ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, s. 14

⁸⁰ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, 16

2.4 Kulturell kontekstualisering av monumentene

Monumenter er etablert for å formidle et budskap, i dette tilfellet om krigshistorie fra Narvik i året 1940. Etableringen av monumentene er sterkt forankret i kulturell kontekst. Narvik har under andre verdenskrig vært et viktig punkt for angrep og bevaring for både tyskerne og vestmaktene. Dette hovedsakelig grunnet jernmalm som ble fraktet med jernbanen fra Kiruna til Narvik, og videre ut i Europa via havnen⁸¹. Slaget om Narvik er godt kjent for de fleste, kanskje særlig for lokalbefolkningen i regionen. Monumentene står som samlingspunkter for en region som har hatt krigshistorie tett på. Enkelt personer kan fungere som minneaktør gjennom sin interesse for regionens krigshistorie. Kampene ved Narvik-fronten er særlig kjent fordi norske og allierte styrker her i stor grad var overlegne over tyske styrker⁸².

"Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er ment å minnes akkurat dette: militær strategi, motstand og fred. Minnet om andre verdenskrig ved Narvik-fronten presenteres gjennom monumenter på en enkel og tilgjengelig måte. Skilting og informasjonstavler brukes for å gjøre forbigående kjent med det krigshistoriske landskapet.

Kulturelle minner er basert på gitte hendelser fortiden⁸³, men blir ofte skapt, formet og tolket i en samtidig politisk og sosial kontekst⁸⁴. Kulturell kontekstualisering inkluderer, i tillegg til monumentene, annen dokumentasjon om hendelsene i Narvik under andre verdenskrig. Dette gjelder blant annet Narvik krigsmuseum og Narviksenteret som bevarer og presenterer krigshistorie fra regionen. Ellers kan heftet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" utgitt i sammenheng med prosjektet og andre litterære verk supplere historisk informasjon. Seremonier har vært viktig for å knytte monumenter tettere til lokalsamfunnet, eksempelvis åpningsseremonien ved Lapphaugen i 2009.

Monumentene i Narvikfjellene er unike både i utforming og design. For å oppnå målene med monumentene benyttes ulike symboler og tekst. Dette dreier seg blant annet om nasjonalflagg, kart, bilder, figurer og tegninger for motstand og heltemot, militære emblemer, navn på de som kjempet, lokale helter, viktige datoer og lignende. En mindre kjent, men svært

---

⁸¹ Grimnes, 2018, s.23

⁸² Grimnes, 1984, s.198-199

⁸³ Assman, 1995, s.129

⁸⁴ Dalmo, 2021, s.60

unik detalj, er håndtrykkene på monumentene. Håndtrykkene symboliserer minnet om nordnorske soldater og de alliertes deltakelse⁸⁵, men også tyske styrker inkluderes⁸⁶.

Figur 1: Bildet viser monumentet ved Lappaugen som har håndtrykk som symbol på en forsonende ånd.

Bildet over viser tydelig symbolet om en forsonende ånd som presenteres gjennom håndtrykk på alteret⁸⁷. Håndtrykkene gir monumentet en nasjonal og internasjonal dimensjon, og verdien av dem gjør dette minnesmerket spesielt. Oppsummert kan monumentene sies å være viktige både lokalt og internasjonalt. I tillegg står de som et minne på at historien tilhører fortiden, og at vi aktivt må arbeide for at lignende grusomheter ikke skal skje på ny.

---

⁸⁵ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, s.3

⁸⁶ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap s. 2

⁸⁷ Larsen, 2019, s.1

3 Metode

3.1 Beskrivelse av forskningsdesign, analysemetode

Under skrivingen av denne masteroppgaven har jeg kombinert kvalitativt arbeid med skriftlig materiale og muntlige kilder gjennom kvalitative intervjuer med sentrale aktører. Ettersom "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er relativt nytt, finnes det begrenset skriftlig materiale som omhandler prosjektet i tilstrekkelig grad for å dekke denne masteroppgaven. Jeg har utført kvalitativ tekstanalyse av tilgjengelige skriftlige kilder, og mange av artiklene fokuserer på monumentene, inkludert planlegging, befarings, viktige spørsmål og lignende. Andre artikler behandler Forsvarets rolle i realiseringen av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".

Ved å benytte muntlige kilder har jeg fått innsikt i etableringsprosessen fra aktørenes perspektiv, slik at jeg kan anvende deres oppfatninger for å skape en mer fullstendig forståelse. Kildene jeg har brukt, er nøye utvalgt for å kunne besvare oppgavens problemstilling gjennom informasjonsinnhenting og tolkning. Konteksten for hvordan jeg har anvendt skriftlige og muntlige kilder har i stor grad påvirket min forståelse av informasjonen⁸⁸. Gjennom kombinasjonen av disse metodene har jeg optimalisert bruken av informasjonen for å besvare oppgavens problemstilling.

3.2 Planlegging/tilnærming av prosjektet

Gjennom studietiden ved Universitetet i Tromsø, UiT, har jeg blitt svært interessert i hvordan utvalgte historiske hendelser blir minnet av fremtidige generasjoner. Andre verdenskrig har vært et spesielt tema for meg siden barndommen. Jeg har samlet informasjon om krigshistorie gjennom samtaler med min oldefar, andre familiemedlemmer og lesing av historiebøker. I starten av masterforløpet var det utfordrende å finne en konkret vinkling på temaet innenfor andre verdenskrig, spesielt med tanke på det store antallet kilder om emnet. Som født og oppvokst i Nord-Norge har kampene ved Narvik-fronten alltid interessert meg, så valget av tema for denne masteroppgaven føltes naturlig. Krigshistorisk landskap har lenge fascinert meg, og jeg ønsker å utforske denne delen av historien.

Startfasen av masteroppgaven var preget av informasjonsinnhenting om "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" gjennom bøker, aviser, artikler og arkivmateriale. Det var også et

---

⁸⁸ Ryymin, 2018, s.53

poeng å finne kilder om slaget ved Narvik som bakgrunn for etablering av «Krigshistorisk landskap Narvik 1940». Jeg har valgt å undersøke hvem som står bak initiativet til monumentene som er reist mellom Bardufoss og Narvik, og hvordan prosessen med å realisere et prosjekt av denne størrelsen foregår. Jeg ønsker også å se på hvem som bruker monumentene i dag, og hvordan de blir benyttet. Dermed retter fokuset naturlig nok mot Forsvaret og deres rolle i etableringen av “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”, som bidrar til legitimering av krigens tunge tilstedeværelse gjennom historien. Forsvarets involvering i “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” bidrar til debatt og legitimering av krigens betydning gjennom historien. Dette omtales og diskuteres videre i oppgaven.

For å besvare oppgavens problemstilling ligger informasjon om monumentene til grunn, hentet fra avisartikler, offentlige publikasjoner, arkivmateriale og bøker. Kildegrunnlaget som nevnes under 3.3 “Skriftlige kilder” og 3.4 “Valg av muntlige kilder” er spesielt viktige for å komme i mål med dette. Kvalitative intervjuer har vært essensielle i denne oppgaven. Intervjuobjektene har vært sentrale aktører, både bak realiseringen av “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” og som bruker av landskapet den dag i dag. Intervjuobjektene er nøkkelinformanter, det vil si informanter som selv har vært en del av historien⁸⁹. Gjennom intervjuene har jeg fått innblikk i prosessen før, under og etter etableringen av monumentene. Dette har kommet godt med både for informasjon og mulighet for videre diskusjon når det som har blitt snakket om sees opp mot skriftlige kilder.

3.3 Skriftlige kilder

Under utarbeidelsen av denne masteroppgaven er det brukt flere skriftlige kilder. Dette gjelder blant annet avisutgivelser, artikler, bøker, hefter og andre publikasjoner som omhandler prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”. Hftet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” er utgitt i direkte forbindelse til prosjektet. Hftet presenterer hvert monument og dets plassering, samt informasjon om krigshandlingene som foregikk ved lokalisasjonen.

Lokale og regionale aviser fra området Indre Troms og Narvik, hvor monumenter i “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” er etablert, har vært til god nytte under innhenting av informasjon benyttet til masteroppgaven. Aviser har gitt innsikt i hvordan prosjektet har blitt omtalt i samtids media, og slik gitt en dypere forståelse av prosjektet. Viktige og mindre

---

⁸⁹ Grove & Heiret, 2018, s.130

viktige aspekter har kommet til syne, og avisene har bidratt til å gjenspeile lokalsamfunnets tanker om prosjektet. Dette inkluderer tanker om monumentenes plassering, utforming, presentasjon, formidling og lignende. Dette har gitt innsikt i lokal verdi av prosjektet.

Flere bøker, artikler og doktoravhandlinger har vært brukt som kilder under arbeidet med masteroppgaven. Disse har på ulike måter omhandlet krigen og okkupasjonen av Norge, krigshandlinger og beskrivelser av hvordan soldatene kjempet. Skriftlige kilder har også omtalt hvordan måten å minnes krigen har blitt endret på, samt diskutert dekorasjonspraksis etter andre verdenskrig. Her er særlig Kurt Henrik Dalmos doktoravhandling *“Krig og historie - Narvik 1940. Militærhistorisk rekonstruksjon og historiografisk analyse av felttoget ved Narvik 9. april til 10. juni 1940”* Joakim Aalmen Markussens doktoravhandling *“Krigshistoriens livsløp. Samspillet, konkurransene og kampene om iscenesettelse av Nord-Norges krigshistorie”* viktige.

Stortingsmelding nr. 33 «Kultur å forsvare» Om kulturvirksomheten i Forsvaret frem mot 2020 er benyttet som kilde i masteroppgaven for å undersøke Forsvarets rolle som kulturbærer i samfunnet. Jeg har også vært i kontakt med Forsvarsdepartementet for å få innsyn i deres rolle i prosjektet, men det kom tilbake med negative resultater da Forsvarsdepartementet svarte med at de ikke hadde informasjon om monumentene eller prosjektet i sin helhet. Arkivmateriale fra Hærens styrker, Statens vegvesen og Narvik kommune har gitt mye nyttig informasjon gjeldende med planleggingsprosesser, befarung og korrespondanse mellom prosjektgruppen og andre involverte. Under arbeidet med masteroppgaven har jeg blant annet fått tilsendt planleggingsdokumenter for Krigshistorisk landskap: *“Hærens Styrker, Hærens Historiske Arv, Plan for Det Krigshistoriske Landskap - 6. divisjon og Narvik 1940”*, samt andre PDF-filer og mail med informasjon om prosjektet. Dette har gitt meg unike innsyn i grunnlaget for prosjektet og hvordan prosessen om etablering av prosjektet har foregått. Disse dokumentene har bidratt til å besvare masteroppgavens problemstilling.

3.4 Muntlige kilder

Jeg har gjennomført flere kvalitative intervjuer i regi av denne masteroppgaven. Grunnet avstand har det på enklest måte blitt gjennomført per telefon. Intervjuobjektene er nøkkelinformanter som har vært sentrale aktører bak realiseringen og videre bruk av

"Krigshistorisk landskap Narvik 1940"⁹⁰. Planleggingsfasen til intervjuene gikk i stor grad ut på å lese relevant litteratur for temaet, for så å notere spørsmål til ulike situasjoner/hendelser som fremsto uklare. Dette gjaldt perioden fra tanker om etablering av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940", frem til dagen i dag hvor prosjektet er etablert og i aktivt bruk. I starten av intervjuene presenterte jeg masteroppgavens formål og hvilken informasjon som kunne være interessant å få vite noe om. Dette gjelder blant annet Forsvarets rolle i realisering av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" og et dypere innblikk i arbeidet med prosjektet, både utfordrende og positive sider ved arbeidet. Intervjuene har i hovedsak vært preget av prosessen bak "Krigshistorisk landskap Narvik 1940", fra et ønske om å bevare minnet om 6. divisjon under krigstiden, til et realisert minnesmerke på seks ulike minnesteder.

S. M. Hagen har med sin informasjon vært en stor bidragsyter til denne masteroppgaven. Han har gitt god innsikt i hvordan prosjektet har blitt arbeidet med innad i HSTY. Under intervjuet snakket S. M. Hagen så fritt som mulig, mens jeg selv forholdt meg litt tilbaketrukket. Dette fordi jeg som intervjuer ikke ønsker å påvirke intervjuet⁹¹. I slike intervjuer hvor jeg som intervjuer ikke har faste spørsmål å forholde meg til, anser jeg det som meget viktig å stille åpne spørsmål slik at informasjonsgiveren prater i størst mulig grad uforstyrret. Slik håper jeg at minst mulig informasjon ble utelatt, samt at mine oppfatninger og meninger ikke har forstyrret for det intervjuobjektet har ønsket å formidle gjeldende "Krigshistorisk landskap Narvik 1940". Dette fungerte bra i intervjuet med S. M. Hagen.

I løpet av prosessen med å innhente informasjon til masteroppgaven hadde jeg flere samtaler med ulike fagpersoner som arbeidet på fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning ved UiT. Gjennom disse samtalene ble jeg tipset om å kontakte Knut Werner Hagen som på mange måter pekte seg ut som et relevant intervjuobjekt for masteroppgaven. K. W. Hagen har i mange år arbeidet i Forsvaret, og er aktiv underviser ved krigsskolen. Han har i tillegg bakgrunn som historiker og var en del av ressursgruppen som arbeidet med etableringen av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940". K. W. Hagen viste seg å være en ressurs gjeldende innsikt i hvordan "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" i dag benyttes, spesielt innad i Forsvaret. Intervjuet med K. W. Hagen foregikk i stor grad på samme måte som intervjuet med S. M. Hagen. Det med ønske om at det som ble presentert under

---

⁹⁰ Grove & Heiret, 2018, s.130

⁹¹ Grove m.fl, 2018, s.138

intervjuene skulle ha tilnærmet likt utgangspunkt. Min rolle som intervjuer ble også under dette intervjuet planlagt tilbakeholden, med videre stilling av åpne spørsmål. Oppgavens formål ble presentert, og svarene bidro til svar om hvordan "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" benyttes av Forsvaret i dag.

Informasjonsinnhenting gjennom intervju har spilt en essensiell rolle i prosessen med å bearbeide skriftlig kildemateriale. Det har gitt meg ny innsikt på synspunkter og hendelser i prosessen for etablering av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940". At intervjuobjektene selv har vært en del av prosessen gir meg et pålitelig innsyn i hvordan prosessen har gått for seg. Dette er spesielt viktig for min masteroppgave da oppgaven blant annet har som hensikt å undersøke motivasjonen for etablering av minnesmonumenter, etableringsprosessen, samt bruk av monumentene i dagens landskap. Jeg anser kildene som gode representanter for "Krigshistorisk landskap Narvik 1940". De muntlige kildene til oppgaven er også svært relevante da de i tillegg har vært et sentralt supplement til tolkning og forståelse av skriftlige kilder. Jeg ønsker å påpeke at de kvalitative intervjuene ikke har foregått som et formelt intervju, men som telefonsamtaler hvor informantene har delt kunnskap, oppfatninger og synspunkter i prosessen rundt etablering av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".

4 Funn/Resultat

4.1 Prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940"

"Krigshistorisk landskap Narvik 1940" settes i en kategori av minnesmerker som er i minnekulturen Koselleck beskriver som regimentminnesmerker. "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" står for militær handling, og tradisjon er en del av tjenesten til minnesmerker⁹².

Narviksenteret beskriver på sin hjemmeside; Prosjektet skal bidra til en generelt økt kunnskap om den nordnorske deltakelsen i norsk krigshistorie og om den viktige rollen 6. divisjon har hatt i Nord-Norge under og etter krigen⁹³, særlig ettersom denne avdelingen i Forsvaret var klar til å legges ned samme år som landskapet ble ferdigstilt⁹⁴. Det fremkommer i intervjuet med S. M. Hagen at det forelå et ønske å bevare minnet om kamphandlingene i Nord-Norge på en ordentlig og gjennomført måte⁹⁵. Dette passer overens med informasjonen i planleggingsdokumenter for etablering av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" datert desember 2007⁹⁶. Bakgrunn for prosjektet oppgis å være følgende: "HSTY avdelinger, FOHK/JWC, KS såvel som journalister, veteraner og engasjerte sivilpersoner har etterlyst ivaretagelsen av Krigshistorien, særlig knyttet til Narvik 1940 og 6. divisjon. I den offentlige debatt har det vært etterspurt tiltak for å bevare og utnytte historien"^{97 98}. Det fremkommer i planleggingsdokumentet for utviklingen av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" at hovedfokuset i første del av prosjektet var å ivareta "Narvik 1940 «Joint Combined operations» 6. divisjon, britisk, fransk og polsk (Hæren/Sjø/Luft) innsats mot den tyske invasjonen i 1940, herunder også de tyske styrker og hendelser, general Fleischer og sivile frivillige som understøttet den allierte gjenerobringen av Narvik"⁹⁹. Disse kampene medførte Nazi-Tysklands første nederlag under andre verdenskrig. Minnet om historien skulle presenteres på en informativ og presentabel monumental form, med mulighet for å brukes i

---

⁹² Aas, 2010, s. 92

⁹³ Torgersen, (u.å).

⁹⁴ Leraand, 2019

⁹⁵ I intervju med Stig Magne Hagen, 07.03.2023

⁹⁶ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

⁹⁷ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

⁹⁸ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

⁹⁹ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

undervisning. Målgruppen oppgis å være skoler, ungdom, militært personell og soldater (norske og allierte), turister, lokalbefolkning og veteraner¹⁰⁰.

Prosjektet ble initiert av Hæren for å bevare minnet om kampene som foregikk i Narvik 1940, særlig de deltakende skulle minnes. Prosjektet var tiltenkt startet tidligere, men prosjektet lå på "vent" inntil prosjektplanen ble etablert 11. desember 2007¹⁰¹. Nødvendige avtaler med for eksempel kommunene og Statens vegvesen og prosjektplanen skulle etter planen være ferdigstilt våren 2008. I intervju med prosjektleder S. M. Hagen fremkommer det at mye av det byråkratiske arbeidet omhandler søknader og tillatelse til å bygge monumenter langs veien. Ettersom "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" strekker seg gjennom flere kommuner, trengs det flere søknader for å tillate byggeprosessen¹⁰². I løpet av sommeren 2008 var det et mål om å utarbeide områder hvor monumentene skulle etableres. Så snart byggetillatelsen var i gang startet opparbeidelse av områdene i regi entreprenører og HSTYs egne ingeniørbataljon¹⁰³. Dette nevnte også S. M. Hagen under intervjuet¹⁰⁴. Det fremstår økonomisk strategisk å bruke Forsvarets egne ingeniørbataljoner til utarbeidelse av områdene hvor monumentene ble plassert. At HSTY har benyttet egne bataljoner i utarbeidelsen av områdene hvor monumentene skulle etableres kan tenkes å bidra til en tilhørighetsfølelse hos bataljonene som er til stede i regionen. Opparbeidning av områdene inkluderer planlegging og etablering av avkjørsler, parkeringsplasser, utstillingssted, samt merking av stier og andre områder. Deretter måtte det produseres informasjonstavler og lignende for å presentere historien¹⁰⁵. Kunstner Alvin Jensvold har ansvar for design og presentasjon av monumentene¹⁰⁶. Et av særpregene ved utformingen av monumentene er at besøkende skal føle eierskap og tilhørighetsfølelse. Dette gir mulighet for erfaring og historiefortelling til soldater som tjenestegjør ved forsvarsbaser i indre Troms. Målet om ferdigstilling av prosjektet våren 2009 ble oppnådd da åpningsseremonien av monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" fant sted ved Lappaugen 15. juni 2009. Prosjektet har hatt en tidsperiode på under to år, fra prosjektført ide til realitet. Satt i perspektiv har etableringen av monumentene hatt et høyt tempo. Denne informasjonen stemmer også overens med

---

¹⁰⁰ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

¹⁰¹ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

¹⁰² I intervju med Stig Magne Hagen, 07.03.2023.

¹⁰³ 000 Krigshistorisk landskap – Narvik 1940, befarng, s.3

¹⁰⁴ I intervju med Stig Magne Hagen, 07.03.2023

¹⁰⁵ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

¹⁰⁶ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

informasjon jeg har fått gjennom intervju med S. M. Hagen¹⁰⁷. Dette vitner om et enormt engasjement rundt prosjektet, innsatsen lagt ned av prosjektkomiteen har vært stor, og de har vært meget effektive i sitt arbeid.

Bak prosjektet har mennesker ut over sine stillinger i Forsvaret lagt ned betydelig innsats for at "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" skulle bli realitet. HSTY var representert i mange ledd av prosjektkomiteen, hvor spirene av idéer om krigshistorisk etablering videre ble til virkelighet. Prosjektgruppen besto av ulike medlemmer: Oberstløytnant Stig Magne Hagen (G-9 HSTY) var leder for prosjektet. Hans engasjement og pågangsmot for å bevare minnet om felttoget ved Narvik skal ha mye av æren for at prosjektet ble realitet. S. M. Hagen uttaler under intervjuet at kampene ved felttoget i Narvik er Hærens viktigste historiske arv, og at den har hatt stor betydning for Forsvaret¹⁰⁸. Dette har han sagt etter at han pensjonerte seg fra sin stilling i Forsvaret. POC/Sekretær var kaptein Kjetil Aasen (Ass. G-9). Aasen var ansvarlig for koordinering og planlegging av prosjektarbeidet. Assisterende prosjektleder var Vegar Gystad (INFOsjef). Gystad var ansvarlig for profilering av prosjektet, inkludert utarbeidelse av monumentene og informasjon, samt mediedekning. Faglig rådgiver var major Terje Djupvik (Ass G-5). Ansvarlig ingeniør var major Arild Ingdal. Ingdal skulle sørge for at selve landskapet i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" ble etablert, dette i samarbeid med Statens vegvesen og kommunene. Ansvarlig for logistikk og bestilling var major Tor G. Hjelseng (Ass G-4)¹⁰⁹. I tillegg samarbeidet prosjektgruppen tett med en referansegruppe. Referansegruppens oppgaver var assistanse med praktiske og faglige råd. Referansegruppen besto av operasjonsstøtteavdeling, generalmajor Torkel Hovland, Vidkunn Hauglid og eventuelt representanter fra aktuelle kommuner¹¹⁰. Ut over dette var det også etablert en faglig ressursgruppe med formål om rådgivning/innspill til prosjektet. Gruppen besto av "Historisk ressursgruppe" ved journalist Rønning Tollefsen, Narvik krigsmuseum, Troms Forsvarsmuseum og major Knut Werner Hagen¹¹¹.

---

¹⁰⁷ I intervju med Stig Magne Hagen, 07.03.2023.

¹⁰⁸ I intervju med Stig Magne Hagen, 07.03.2023.

¹⁰⁹ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

¹¹⁰ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

¹¹¹ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

Operasjonsstøtte (Forsvaret) budsjetterer prosjektet, herunder grunnarbeid og innkjøp av monumenter og infotavler. Hærstaben bidrar til finansiering av prosjektet, med et videre ønske om å påvirke etableringen av monumentene¹¹². Forsvarets involvering og finansieringsstøtte taler i stor grad for Forsvarets ansvar for utbedring av kulturarv. Disse tilskuddene finansierer dog ikke hele prosjektet, og eksterne tilskudd kreves for realisering av prosjektet. I prosjektbeskrivelsen oppgis følgende: “Turistorganisasjoner, bedrifter, offentlige etater og kommuner vil bli utfordret i å bidra økonomisk og praktisk for at prosjektet skal kunne bli realisert”¹¹³.

Prosjektet har flere samarbeidspartnere. For at prosjektet skulle bli realitet ble kommunene Narvik, Gratangen og Lavangen involvert i prosjektet. Dette blant annet for å godkjenne prosjektet, avklare lokalisering av informasjonstavler og monumentene, samt bestemmelse av ansvarsområder for opparbeiding, tilrettelegging og ivaretagelse av monumentene, særlig i fremtiden. Det ble etter hvert klart at Vegvesenet kunne bidra med å utarbeide avkjørsler til monumentene for å sørge for at de er tilgjengelige, på en trafiksikker måte. I en e-post fra Hærens styrker til Statens vegvesen står det at det er ønskelig at Statens vegvesen «tar ansvaret for renhold og vedlikehold av avkjørsler og parkeringsareal for monumentene lokalisert til Øse, Herjangsfjell, Skjomnes og Bjørnfjell. I tillegg ønsker man at Statens vegvesen vedlikeholder skiltingen/vegmerkingen for monumentene på E6 og E10»¹¹⁴. Turistkontorer, museer (særlig Narvik Krigsmuseum) og turistbedrifter bidrar med praktisk støtte, tilrettelegging, distribusjon og opplysninger om monumentene¹¹⁵. Alle samarbeidspartnere og deres deltakelse i prosjektet tyder på et kollektivt ønske om å bevare minnet om kampene i felttoget Narvik 1940.

---

¹¹² 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

¹¹³ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

¹¹⁴ Brev fra Forsvaret Hærens Styrker til Statens Vegvesen, 28.april 2009.

¹¹⁵ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

Lokalisering	Aktuelle gjøremål	Ansvarlig	Merknad
Bardufoss sentrum Syd "Gamlebrua"	Beplanting, gressklipping	Hæren FLO/RSF	Friarealet i tilknytning til området mellom monument og elva vedlikeholdes av Forsvaret. Kommunen ivaretar avfallshåndtering
Bardufoss sentrum Nord "Gamlebrua"/ Sentrumssiden	Beplanting, gressklipping og snørydding. Avfallshåndtering	Målselv kommune	Friområdet ved bussholdeplass og ved elva på sentrumssiden må ivaretas av Målselv kommune, herunder søppelhåndtering.
Lappaugen	Beplanting, gressklipp, avfallshåndtering	Lappaugen turistsenter	I samarbeid med Lavangen kommune og øvrige grunneiere
Øse	Renhold og vedlikehold av avkjørsel/parkering Gressklipp	Statens vegvesen	I tilknytning til rasteplass v/E-6. Funksjonsplan; vedlikeholdet inkluderes
Herjangfjell	Renhold og vedlikehold av avkjørsel/parkering Gressklipp	Statens vegvesen	I tilknytning til rasteplass v/E-10. Funksjonsplan; vedlikeholdet inkluderes
Skjomnes, syd Narvik	Renhold og vedlikehold av avkjørsel/parkering Gressklipp	Statens vegvesen	I tilknytning til rasteplass v/E-6. Funksjonsplan; vedlikeholdet inkluderes
Bjørnfjell	Renhold og vedlikehold av avkjørsel/parkering	Statens vegvesen og Narvik kommune	Avkjøring v/Bjørnfjell stasjon og parkplass v/E-10

Figur 2: Presenterer de ulike monumentene, ansvarsområder og hvem som er ansvarlig for ivaretagelse av disse.

Tabellen er hentet fra et brev datert 2009-03-27 sendt fra Forsvaret, Hærens styrker. Brevet er signert Arild Thobiassen, oberst og Stabssjef i Hærens styrker og Stig Magne Hagen, oberstløytnant, Sivilt-Militært samarbeid¹¹⁶. I tabellen presenteres det plan for ivaretagelse av 7 monumenter, hvor 2 skulle plasseres nord og sør i Bardufoss. I prosjektbeskrivelsen fra Hærens styrker sendt til Statens vegvesen oppgis det at planen er etablering av seks minnesteder med informasjonstavler (monumenter), samt bord/alter i granitt. Det bekreftes av

¹¹⁶ 000 Ivaretagelse og vedlikehold av Krigshistorisk landskap – Narvik 1940, s. 1

S. M. Hagen at etablering av 6 monumenter var planen fra starten, og at dette ble gjennomført¹¹⁷. Det forblir usikkert hvorfor det er uoverensstemmelse mellom tabellen og hva som presenteres i prosjektdokumenter, begge laget av Hærens styrker.

4.2 Forming og ivaretagelse av nordnorsk krigshistorie

4.2.1 Minnesmerker og monumenter før prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”

Forsvaret har vært synlig i etableringer av krigsminnesmerker i regionen lenge før "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" ble etablert. Frem mot 1956 var det stor aktivitet rundt minnesmerker, men aktiviteten dabbet kraftig av etter dette¹¹⁸. I 2003 var det reist totalt 48 severdigheter på en periode på nesten 240 år. Narvik kommune, seksjon Veg og Park, opprettet i 1988 en rapport om minnesmerker og monumenter i Narvik kommune¹¹⁹.

Til tross for at rapporten om minnesmerker og monumenter i Narvik kommune ble oppdatert i 2017, nevnes ingen av monumentene etablert under prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”¹²⁰. Dette fremstår underlig, men årsaken tolkes å være at andre enn Narvik kommune er ansvarlig for ivaretagelse av disse monumentene.

Narvik kommune har en egen “veteranplass” ved E6 ca. 2,8 km nord for Narvik sentrum. Flere monumenter er i senere tid flyttet fra sin opprinnelige plass til “veteranplassen”. Dette gjelder blant annet Fransk minnebauta og General Fleischer-monumentet. Fransk minnebauta med innskriften “*La France a ses fils et a leurs freres darmes tombes glorieusement en Norvège*” ble etablert av den franske ambassadør i Norge for å minnes franskmenn og allierte som falt under krigen ved Narvik 1940¹²¹. General Fleischer-monumentet har en bronseplante med følgende tekst: “*Til minne om de norske styrkers tapre innsats i krigsoperasjonene ved gjenerobringen av Narvik 28. mai 1940 under ledelse av generalmajor Carl Gustav Fleisher*”. Bronseplaten på monumentet byttes i 1988 til en ny bronseplate med følgende innskriften: «*Til minne om de norske styrkers tapte innsats i krigsoperasjonene ved gjenerobringen av Narvik 28. mai 1940 under ledelse av generalmajor Carl Gustav*

---

¹¹⁷ I intervju med Stig Magne Hagen. 07.03.23

¹¹⁸ Aas, 2010, s.88

¹¹⁹ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.1

¹²⁰ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.1

¹²¹ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.2

Fleischer. Under kampene på Narvikfrontene 9. april - 9. juni 1940 hadde 6. divisjon 107 falne». Bronseplaten inneholder nå også navn til de falne, samt dato og sted for deres død¹²².

Minnesmerker og monumenter som ikke er plassert på “veteranplassen” inkluderer blant annet Rallarmonumentet, Groms plass, Bauta i Kirkeparken, flere krigsgraver og minnebautaer. Rallarmonumentet har en bronseplate med følgende tekst inskribert: *“Dette monumentet er reist av Narvik kommune i 1959 til minne om rallarens arbeidsinnsats ved byggingen av malmbanen frem til Narvik”*¹²³. 28. mai 1960, 40 år etter den første seieren i Narvik, ble et relieff avduket ved “Place de Narvik” i Paris, Frankrike. Samme relieff er støpt i bronse og plassert på Narvik rådhus for å minne de allierte styrkene som i mai påførte den tyske nazimaskinen sitt første nederlag¹²⁴. Groms plass er reist 40 år etter utbruddet av andre verdenskrig (1979). Monumentet er til minne om de polske kjempende som falt under kampene ved Narvik 1940: *“Til minne om 59 polske sjømenn fra destroyeren orp Grom som ble senket i kamp for Norges og Polens frihet den 4. mai 1940”*¹²⁵. Bauta i Kirkeparken med inskripsjonen: *“Til minne om innbyggere av Narvik. Døde som følge av krigshandlinger 1940-45”* er reist for å minnes 122 falne fra Narvik under andre verdenskrig¹²⁶. Ellers er det også reist mange krigsgraver og minnebautaer for å hedre og huske falne fra krigen, dette inkluderer soldater både fra Frankrike, Tyskland, Polen, England, Norge og Sovjet¹²⁷.

Et annet viktig monument er Trinigon, reist for å takke våre allierte¹²⁸. Trinigon-monumentet etablert i 1995 er finansiert av Forsvarsdepartementet. Her bidro tidligere motstandsmann og forsvarsminister Jens Chr. Hauge med å utarbeide deler av begrunnelsen for monumentet, og han holdt også tale under åpningen av monumentet¹²⁹. Trinigon-monumentet er et eksempel på at Forsvaret har vært aktiv i etablering av minnesmerker også før år 2000 i Narvik.

Avdukingen av dette monumentet var viktig for mange. Forsvaret var tungt representert under avdukingen og den foregikk i et svært militært mønster. Seremonien symboliserte både krig, forsvar og ære¹³⁰. Dette var ikke et monument for falne soldater under krigen, men heller et

---

¹²² Narvik kommune Veg og Park 2017 s.4

¹²³ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.5

¹²⁴ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.7

¹²⁵ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.7

¹²⁶ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.8

¹²⁷ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.13, 16, 17, 18, 19, 20 og 21.

¹²⁸ Narvik kommune Veg og Park 2017 s.10

¹²⁹ Aas, 2010. s.89

¹³⁰ Aas, 2010, s.88-89

fokus på verdier som fred og frihet og minne om nåtidige verdier like mye som fortidige hendelser¹³¹.

4.2.2 Monumentene i prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”

Felles interesse for nordnorsk krigshistorie virker å være den største motivasjonen for etableringen av prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”. Samarbeidet har vært viktig i historisk forskning og dokumentasjon av krigshistoriske hendelser, med videre skapelse av informasjonsmateriell, publikasjoner og undervisningsmateriell for å formidle krigshistorien fra Narvik 1940. Slikt materiell kommer til syne i museer, Narviksenteret, åpningsseremonier som ved Lappaugen i 2009, og ikke minst presentert som monumentene i “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”. Også Kong Harald var til stede under åpningsseremonien, i likhet med gjenlevende veteraner etter krigen. I åpningstalen til Hans Majestet Kongen ytres et håp om at monumentene skal oppleves som verdige og tilgjengelige til minne for dem som kjempet i kampene ved Narvik i 1940¹³². Jeg oppfatter at “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” er satt opp for å være et sted hvor folk som hadde kjente og kjære som kjempet i kampene kan få en slags avslutning. Prosjektet realiseres til et kollektivt sted hvor monumentene står som en pioner av sin sort i nordnorsk sammenheng.

Narviksenteret er en ledende aktør i Nord-Norge for formidling og dokumentasjon av nordnorsk krigshistorie. I 2014 overtok Narviksenteret driften av Narvik krigsmuseum, og mottar driftsstøtte fra Kunnskapsdepartementet, Forsvarsdepartementet og Narvik kommune. “Stiftelsen Narviksenteret driver med formidling, dokumentasjon og forskning på spørsmål knyttet til krig og konflikt”¹³³. Narviksenteret skriver på sine hjemmesider at monumentene er blitt til for å skape bredere kunnskap om hendelser i nordnorsk krigshistorie. Som tidligere nevnt har monumenter som oppgave å bidra til at dialogen mellom historie og minne forløper så sømløst som mulig¹³⁴. Samtidig er monumenter helt på grensen mellom disse to. De står der som selve tegnet på at noe historisk har skjedd, men også som et symbol og uttrykk for samfunnets vilje og ønske om å minne dette på en spesifikk måte. Ved å reise et monument slår en fast meninger og tolkninger på en relativt konkret måte. En kan ikke sette opp to

---

¹³¹ Aas, 2010, s.89

¹³² Det Norske Kongehus, 2009.

¹³³ Narviksenteret, uå.

¹³⁴ Eriksen, 1999, s.95

monumenter i samme tidsperiode med ulike oppfatninger på den samme historiske grunnen. Dermed vil monumentene slå fast en fremstillingsmåte av historien ved å erobre hele stedet. Fremstillingen blir slik både nåtidens og fremtidens oppfatning av hendelsen som har forløpt her, samt det historiske stedet¹³⁵.

Interessen og nysgjerrigheten om hvordan monumentene skulle utarbeides har vært stor hos befolkningen i regionen. Dette kan en se i aviser fra tiden før etableringen. Det finnes avisinnlegg om hva folket så for seg skulle etableres, hvordan monumentene skulle se ut og hvordan kunstneren Alvin Jensvold skulle designe monumentene. Kunstner Jensvold uttaler at han hadde stort fokus på at monumentene skulle være av robust materiale som uttrykker styrke, vilje og varighet¹³⁶. For å styrke nasjonal tilhørighet har særlig motstand og heltemot blitt benyttet som symbol for å minnes soldatene som tjenestegjorde under krigen. Dette tyder på et militært fokus fra Forsvaret. Det er bred enighet om at motstandsviljen under kampene og soldatene som deltok der, er hovedmålet å minnes gjennom monumentene.

Heftet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” er utgitt som et samarbeid mellom Sør-Troms Museum, Midt-Troms Museum og Narvik krigsmuseum¹³⁷. I heftet uttrykkes et ønske om at minnstedene skal være et symbol på alliert samhold under krigen, som i en forsonende ånd hedrer alle som deltok i kampene i felttoget ved Narvik¹³⁸. Det samme ønsket kommer frem i Hærens styrkers plandokumenter for etablering av monumentene¹³⁹. Alliert samhold under kampene symboliseres gjennom håndtrykkene på monumentene. Håndtrykkene representerer alle soldater som bidro under andre verdenskrig, også tyske soldater¹⁴⁰. Et fredfullt Europa er balansert i tanken om at hendelsene hørte til fortiden, samtidig som en har bearbeidet dem. Dette er en fin formidling via monumentene, som visuelt illustrerer kampens internasjonale betydning. Gjennom tidene har fremstilling av krigshistorie fra andre verdenskrig vært “oss mot dem”. Monumentene viser seg slik å være i tråd med endret historiepraksis. Monumentene minnes alle som kjempet og fokuset flyttes til konsekvensene av krig, slik at en motiveres til å aldri havne i en slik situasjon på ny¹⁴¹.

---

¹³⁵ Eriksen, 1999, s.95

¹³⁶ Borgersen, 2009, s.16

¹³⁷ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, s.4

¹³⁸ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors krigsminnemuseum, 2009, s.3

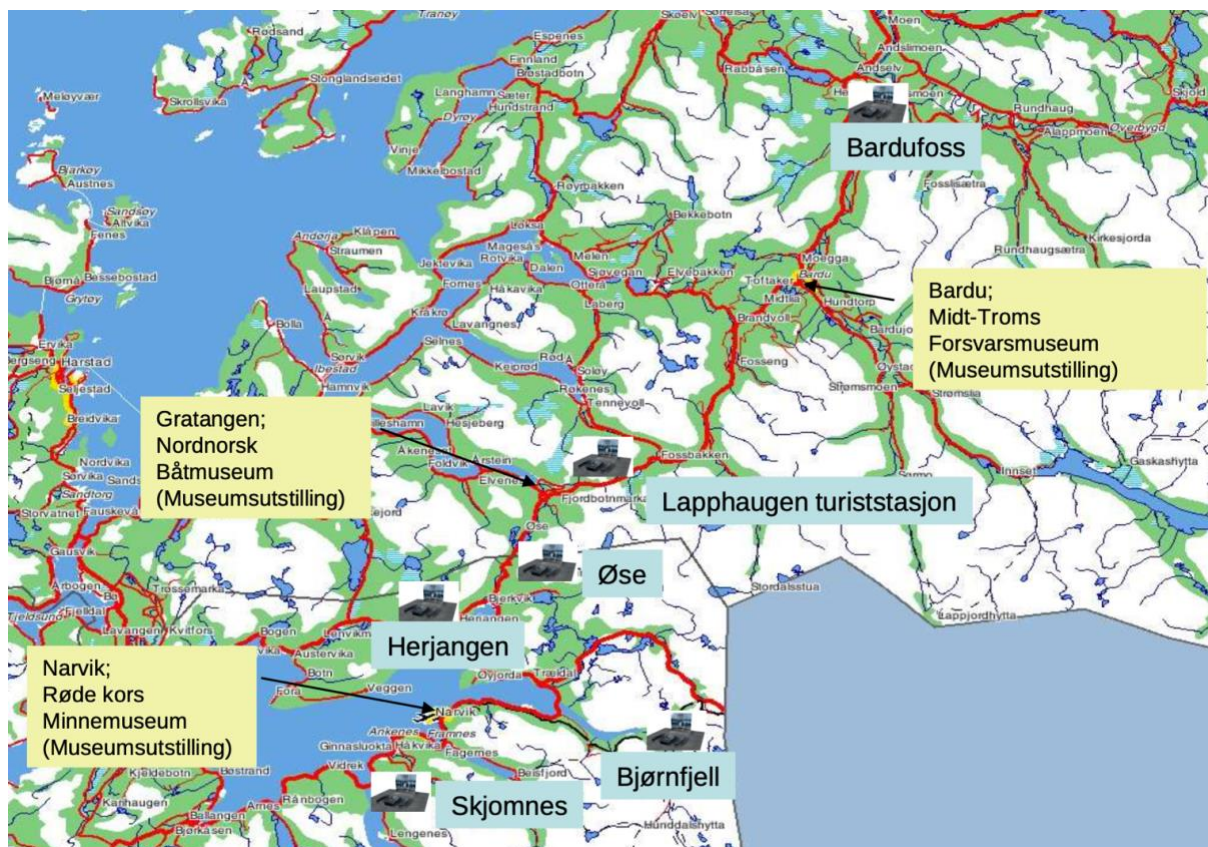
¹³⁹ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

¹⁴⁰ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors krigsminnemuseum, 2009, s.3

¹⁴¹ Torgersen, (u.å)

I tillegg til håndtrykkene er monumentene utformet som en tredelt altertavle, som kunstneren Alvin Jensvold og Forsvaret omtaler som et alter¹⁴². Denne beskrivelsen gir monumentet et tilnærmet religiøst preg, som kan knytte krigshistoriens betydning til regionen. Å omtale monumentet med slike religiøse termer viser viktigheten av og merkene av krigshistorien i regionen og skaper en forbindelse mellom besøkende i landskapet og de som kjempet i regionen under andre verdenskrig. Monumentene bidrar til å gi krigshistorien grep i nåtid

Heftet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” utdyper hvert enkelt monuments plassering, samt en kort oppsummering av de krigshistoriske hendelsene som minnes gjennom monumentet. Slik får besøkende en kort innføring i landskapet de besøker. Heftet er i stor grad forbeholdt besøkende som ønsker å vite mer om krigshistorien i området, og informasjonen er begrenset utover presentasjoner av monumentene og deres formål. Monumentene/informasjonstavlene ansees som viktig fordi de presenterer kampene som foregikk i Narvik-områdene hvor det enkelte monumentet er plassert.

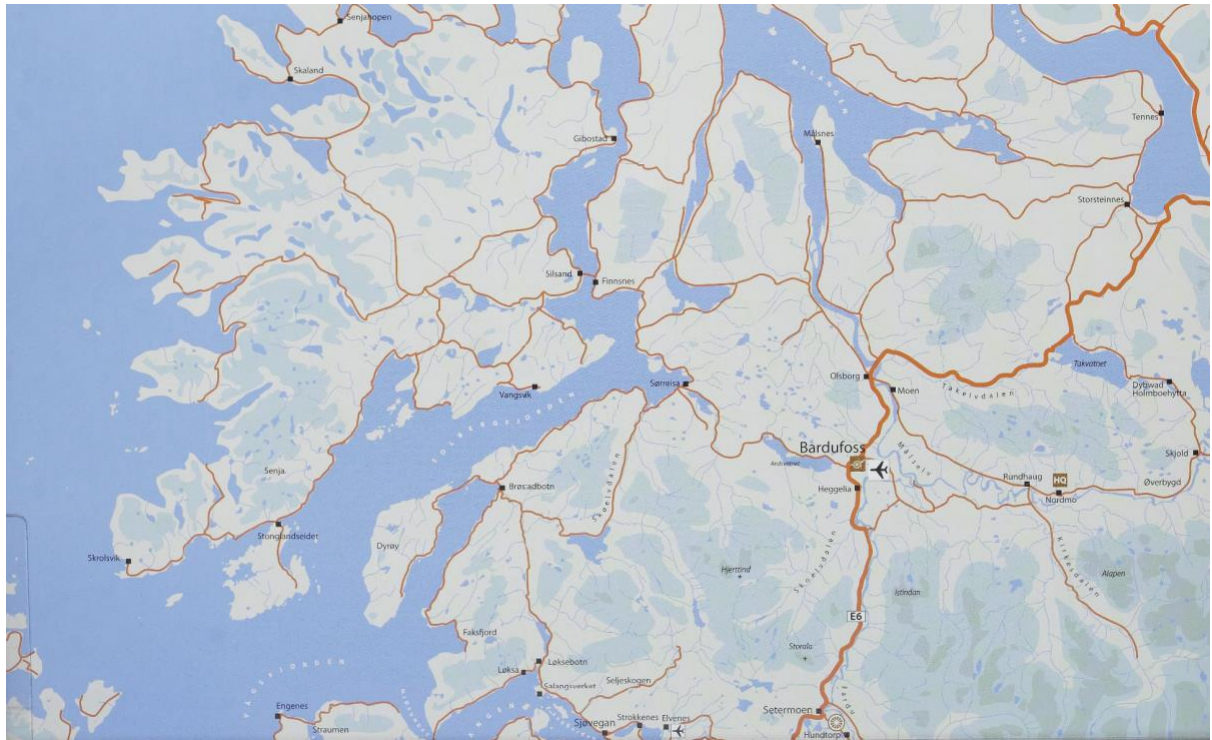
Figur 3: Viser tentativ plassering av de 6 monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".

¹⁴² Sem, 2010, s.93

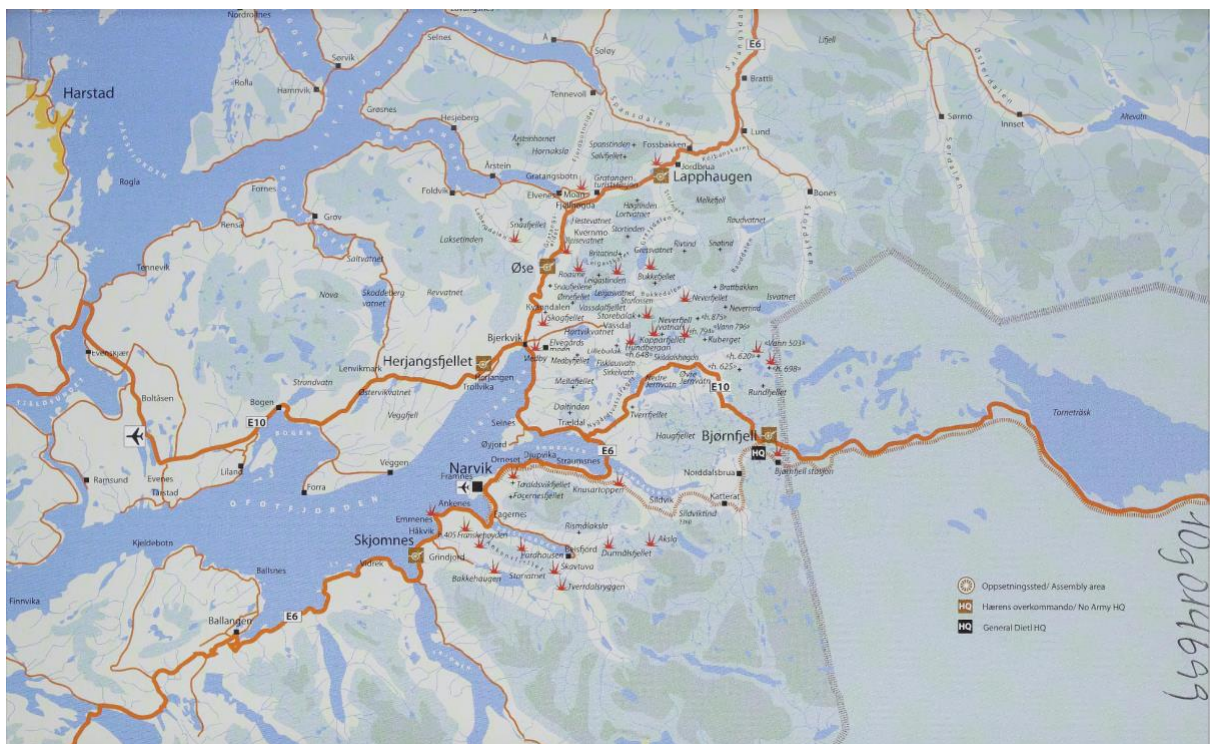
I e-post utvekslet mellom Hærens styrker og Statens vegvesen er det laget et kart med tenkt plassering av de 6 monumentene som representerer «Krigshistorisk landskap Narvik 1940»¹⁴³.

---

¹⁴³ E-post fra Hærens styrker til Statens Vegvesen, 5.mars 2009, s. 11

Figur 4: Viser aktuell plassering av de 6 monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".

Figur 5: Viser aktuell plassering av de 6 monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".

Heftet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” presenterer de 6 ulike monumentene som er plassert ved strategiske og sentrale områder hvor viktige kamper foregikk under andre verdenskrig i Narvik. Bildene over av kartet er hentet fra heftet¹⁴⁴.

4.3 Forsvaret som minneaktør

Forsvaret (etaten) har som hovedoppgave å beskytte landet vårt og nordmenns verdier. Som organisasjon har Forsvaret en betydelig rolle, blant annet som aktør utenfor det militære feltet. Forsvaret er å regne som nasjonal kulturbærer med lange tradisjoner for å opprettholde kulturarv. I Soria Moria-erklæringen presiseres kulturarv som en viktig kilde til innsikt, identitet og opplevelser for kommende generasjoner¹⁴⁵. I Soria Moria-erklæringen fra 2009 understreker regjeringen at de ønsker å styrke kulturens betydning i samfunnet. Erklæringen viser til viktigheten av kulturarv som kilde til innsikt, identitet og opplevelser for kommende generasjoner¹⁴⁶. Regjeringen presenterer en vilje om å satse på videreformidling av Forsvarets tradisjoner som kulturbærer. Dette har ført til at kulturvirksomheten innad i Forsvaret har blitt betydelig styrket. Ivaretagelse av kulturarv er en naturlig del av videreutvikling av profesjonsidentiteten¹⁴⁷, og i samfunnet spiller Forsvaret en viktig rolle som kulturbærer og presentatør av unik historie. Kulturarv har også stor intern betydning for Forsvaret, gjeldende bygging og bevaring av identitet. For å videreformidle krigshistorie fra Narvik 1940 benytter Forsvaret sin arena til utdanning og bevisstgjøring, både gjennom muntlig fortelling, bevaring av dokumenter fra krigen som dagbøker og offisielle rapporter, utlån til museer av gjenstander fra krigen, samt etablering, åpning og bevaring av minnesmerker.

Et av hoveddokumentene som understreker Forsvarets rolle i minnehistorisk sammenheng er Stortingsmelding nr. 33 (2008 - 2009) «Kultur å forsvare» Om kulturvirksomheten i Forsvaret frem mot 2020. Stortingsmeldingen setter rammeverk for videreføring av Forsvarets kulturarv. Regjeringen ønsker at Forsvaret skal bevare vern og vedlikehold av de krigsminnesmerkene som faller inn under deres ansvarsområde¹⁴⁸. Dette for å ivareta

---

¹⁴⁴ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors krigsminnemuseum, 2009, s.18 og 19

¹⁴⁵ Forsvarsdepartementet, 2008-2009, s.5

¹⁴⁶ Forsvarsdepartementet, 2008-2009, s.5

¹⁴⁷ Forsvarsdepartementet, 2008-2009, s.5

¹⁴⁸ Forsvarsdepartementet, 2008-2009, s. 8

kulturarven og beholde tilgjengelighet for allmennheten. Sistnevnte presenteres som et sterkt ønske både fra Forsvaret og regjeringen. Regjeringen foreslo i denne stortingsmeldingen at Forsvarets museer skal slutføre sitt arbeid med å kartlegge og registrere omfanget av minnesmerker, for så å gjøre det tilgjengelig¹⁴⁹. Forsvaret har gjentatte ganger poengtert hvor viktig Narvik har vært for det norske Forsvaret¹⁵⁰. Forsvaret har hatt en betydelig rolle i utbyggingen av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" og kan sies å være en hjørnestein gjeldende planlegging, etablering og gjennomføring av prosjektet. Direkte sitert fra heftet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940": "*Prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er et initiativ fra Hæren og er sprunget ut av et ønske om å bevare minnet om krigshandlingene og de som kjempet under våren 1940 i Narvik*"¹⁵¹.

Nordland Røde Kors etablerte i 1964 "Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum" i Narvik, nå kalt Narvik Krigsmuseum. Slagordet deres er: "*For å bygge fred, må vi forstå krig*"¹⁵². Nordland Røde Kors krigsminnemuseum (nå kalt Narvik krigsmuseum) som minneaktør har bidratt til å ivareta nordnorsk krigshistorie i regionen^{153 154}. Narvik krigsmuseum samler nordnorsk krigshistorie, og utstillingene deres med bilder, design, film og rekvisitter tar utgangspunkt i okkupasjonen av Narvik. Tekstene er både norsk og engelsk, samt oversatt til samisk, fransk, tysk og polsk¹⁵⁵. Narvik krigsmuseum var utgiver av Oddmund Joakimsens bok "*Narvik 1940: Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig*"¹⁵⁶. Oddmund Joakimsen er krigsdokumentarist, men ikke utdannet historiker ved et universitet, og kan dermed ikke regnes som faghistoriker. Boken kom ut i kjølvannet av prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" og skildrer realhistoriske hendelser ved felttoget i Narvik, med et overveiende fokus på det militærhistoriske og den formidable innsatsen de nordnorske soldatene la ned under andre verdenskrig. Allerede i forordet av boken fremhever Joakimsen at det ikke er skrevet bøker som tar for seg kampene ved Narvik på en like helhetlig måte for et bredt publikum. I bokpermen skriver generalmajor Per Sverre Opedal et kort avsnitt om krigshistoriens betydning, hvor det påpekes hvordan denne boken bidrar til at

---

¹⁴⁹ Forsvarsdepartementet, 2008-2009. s, 8

¹⁵⁰ Joakimsen, 2010, s.119

¹⁵¹ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum, 2009, s.4

¹⁵² Narvik krigsmuseum. (u.å).

¹⁵³ Markussen, 2020, s. 124

¹⁵⁴ Dalmo. 2021, s.57

¹⁵⁵ Narvik kommune Veg og Park, 2017, s.3

¹⁵⁶ Dalmo. 2021, s.58

historien presenteres på en verdig å leseverdig måte¹⁵⁷. Opedal har ingen kjent tilknytning til Nord-Norge og den nordnorske historien, foruten sin yrkesvei som tidligere sjef for Hæren. Boken ble finansiert av Hæren, noe som understreker Forsvaret som minneaktør.

Forsvarsbygg har ansvar for drift og bygninger som er eid av Forsvaret. Gjeldende prosjektet Krigshistorisk landskap kommer det frem i befaringsdokumentene at Forsvarsbygg (FB) har ansvaret for å kvalitetssikre de sivile entreprenørene som arbeider, samt for at arbeidet som gjennomføres blir fulgt opp¹⁵⁸. I planleggingsdokumenter tilgjengelig via Narvik kommune står det kort beskrevet fremdriftsplan for etablering av prosjektet, inkludert bestemmelse om hvem som er ansvarlig for utbedring av plasseringene hvor monumentene i dag er satt opp. Forsvarsbygg er også ansvarlig for kulturminner satt opp av Forsvaret, både når det kommer til å bevare kulturminnet i årene fremover, men også å ivareta selve bygningsmassen som allerede er satt opp, i tillegg til å holde det tilgjengelig for publikum å bruke. Monumentene er et unntak. HSTY har finansiert monumentene, og monumentene skal angivelig være av slik art at det ikke kreves store ressurser for vedlikehold. Det presiseres at daglig vedlikehold, renhold og presentasjon er et lokalt ansvarsområde og ikke noe HSTY eller Forsvaret er ansvarlig for. Aktuelle kommuner og grunneiere må i hovedsak ivareta områdene rundt monumentene¹⁵⁹. Et kriterium ved etablering var at monumentene skulle være av materiale spesielt utviklet for å tåle nordnorsk klima. Dette er en fordel gjeldende ansvarsområde for vedlikehold.

---

¹⁵⁷ Joakimsen, 2010, s. 2

¹⁵⁸ 000 Krigshistorisk landskap- Narvik 1940, befarings, s.3

¹⁵⁹ 000 Ivaretagelse og vedlikehold av Krigshistorisk landskap – Narvik 1940, s. 1

5 Diskusjon

I dette kapittelet diskuteres ulike aspekter av problemstillingen «*Krigshistorisk landskap Narvik 1940 i et minnepolitisk perspektiv*». Hvordan har minnet om krigen ved Narvik-fronten og dekorasjonspolitikken endret seg siden andre verdenskrig? Overgangen mellom historie og minne diskuteres med bakgrunn i skriftlige kilder, og hvordan dette overføres i praksis under etablering, stedliggjøring, presentasjon og tolkning av monumentene i “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”. Herunder blir det også aktuelt å diskutere hvem som er minneaktører for prosjektet, hvor særlig Forsvaret vektlegges. Når Forsvaret får slik anerkjennelse som minneaktør, rettes også diskusjon om deres bakgrunn for etablering av prosjektet. Bruker forsvarer prosjektet som et middel for å øke “krigerkultur” i organisasjonen? Hvordan utformes monumentene i “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” og hvilken verdi får så prosjektet lokalt, nasjonalt og internasjonalt? Alle disse spørsmålene forsøkes besvart under. Til slutt presenteres mulige svakheter med oppgaven, med oppfordring til kildekritisk lesing.

5.1 Fra historie til minne

Erindring er viktig for den enkelte og dens nærmeste, men i et samfunnsperspektiv er ikke erindringen noe å bygge virkeligheten på¹⁶⁰. Det som er viktig og sentralt for et individ, kan sprike mye med sentrale verdiene til et annet individ. Anne Eriksen skriver om hvordan erindring er en døende kunst som ikke lenger verdsettes like høyt i den moderne verden som det en gang gjorde. Minnet sitter nærmere hjertet enn hodet hos det moderne mennesket¹⁶¹. Følelser tar ofte overhånd når vi snakker om minner, og kritiske aspekter viskes ut i ulik grad. I tillegg kan en glemme viktige detaljer ved minner, og hvis noe utelates kan historien bli en helt annen¹⁶². Andre svakheter med minner kontra historie, er mulighet for feil erindring og erindringsforskyvning. Erindringsforskyvning kan forklares gjennom psykologiske og fysiologiske faktorer ettersom mennesket blir påvirket av tidens gang. Erindringsforskyvning gjøres sjelden med intensjon, men fører til fortellinger om en fortidig hendelse hvor det som fortelles nå ikke stemmer overens med det som skjedde den gang¹⁶³. Kommunikativt minne

---

¹⁶⁰ Eriksen, 1999, s. 85

¹⁶¹ Eriksen, 1999, s. 85

¹⁶² Eriksen, 1999, s. 85

¹⁶³ Eriksen, 1999, s.85

kan både endre seg etter hva som blir fortalt, men også etter samfunnsmessig aksept i tiden hvor historiefortellingen finner sted¹⁶⁴.

Teoretikeren Pierre Nora diskuterer forholdet mellom minne og historie, og omtaler minne på følgende måte: «*Minnet er livet, båret av levende samfunn som er grunnlaget i dets navn. Det forblir i kontinuerlig utvikling, åpent for erindringenes og glemselens dynamikk, uten bevissthet om sin egen stadige deformasjon, sårbart for manipulering og utnyttelse, tilbøyelig til å sove, for så i perioder å bli vekket til livet igjen*¹⁶⁵.» Dette støtter påstanden om at det kildekritiske aspektet påvirkes av mange faktorer.

Det er alltid viktig å være kildekritisk, men kanskje spesielt hvor gitte historiske hendelser minnes gjennom etablering av monumenter. Hva ligger til grunn for etablering av det spesifikke monumentet en tolker? Begrepet metodisk individualisme omhandler viktigheten av å forstå aktørenes subjektive ønsker og mål¹⁶⁶. Det kommer klart frem at det er aktørenes motiv og handlinger som er nødt til å være utgangspunktet for forståelse og forklaring¹⁶⁷. Denne metodologiske vinklingen støtter viktigheten av å se på de motiverende faktorene bak "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".

Det er viktig å skille mellom historie og minne, og derfor også skriftlige kilder og monument. I en bok ønsker man en helhetlig fremstilling av historien hvor man tar for seg en historisk hendelse og diskuterer den fra flere ulike synspunkter. Dette kan gjøres helhetlig over flere hundre sider, mens monumenter har begrenset informasjonstavle. Forskjellen mellom historie og minne kommer tydelig frem ved bruk av monumenter. Dette kan føre med seg noe problematikk. Monumenter tar form som informasjonstavler strategisk plassert ved steder der viktige kamper utspilte seg under krigshandlingene. Når det skal realiseres et monument på historisk grunn er det ikke uventet at dette medfører uenigheter. Hvordan skal en gå frem for å finne ut hvilke historiske hendelser som fortjener å minnes gjennom monumenter og hvor monumentene skal reises? Det kan argumenteres for at en person alltid vil være preget av erfaringer og holdninger, og minneaktører som bidrar til etablering av monumenter i større eller mindre grad vil påvirke reisingen av monumenter. Grunnet dette er prosessen med etablering av monumenter langt strengere og til dels mer gjennomtenkt enn etablering av

---

¹⁶⁴ Assman, 2011, s. 17

¹⁶⁵ Eriksen, 1999, s.87

¹⁶⁶ Gilje, 2019, s.142

¹⁶⁷ Gilje, 2019, s.142

historiebøker og andre skriftlige kilder. I skriftlige kilder kan det presenteres ulike tolkninger og resonnementer med videre forklaringer, mens monumenter etableres med en fastsatt tiltenkt fremstillingsmåte som på mange måter er representativ for et kollektivt landskap hvor historiske hendelser har foregått.

Kurt Henrik Dalmo har en interessant refleksjon i sin doktoravhandling gjeldende hvordan historie blir fremstilt. Han bruker et eksempel om at tilnæringsmåten er som kameralinsen og en fotograf. Bildet blir påvirket av hvilken kameralinse fotografen bruker. Overført historiefaglig vil bildet av historien se annerledes ut fra hvilken linse som legges til grunn. Linsen kan her for eksempel være økonomisk, kjønnsbasert, sosial, politisk eller militærstrategisk og slik fremstilles på ulike måter¹⁶⁸. Perspektivet, ståstedet og hvem som er den tiltenkte mottaker, er også faktorer som spiller en relevant rolle i historiebruk og fremstilling av historie. Hovedpoenget med dette er at produsenten alltid vil være farget av sine egne perspektiver og verdier, det blir dermed umulig å se historiske fremstillinger som fullstendig objektive. Det finnes en agenda med og et målrettet publikum bak monumentet, i tillegg til et klart ønske om hvilket budskap som skal fremstilles.

5.2 Monumentalt minne

Prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” er initiert av Forsvaret for å minnes regionens krigshistorie, som de fleste har et direkte eller indirekte forhold til. Det tolkes at etableringen av monumentene på en positiv måte har bidratt til historiefortelling med mer tilgjengelig og enklere fremstilling av historiske hendelser. Prosjektet er initiert av Forsvaret, i et samarbeid med representanter fra aktuelle kommuner, journalister, representanter fra museer og lokale historikere, Statens vegvesen og turistkontorer¹⁶⁹. Lokale aviser presenterer lokalt engasjement for etablering av minnesmerker som forteller historien til de som kjempet i Narvikfjellene. Monumentene står som samlingspunkter for en region som har hatt krigshistorie tett på. Prosjektleder S.M Hagen uttaler i avisen “*Fremover*” at monumentene skal oppmuntre til å oppleve lokale museer, minnebygninger og andre steder som hedrer kampene¹⁷⁰. “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” har satt Narvik på kartet gjennom å fremme krigshistorien til et nasjonalt publikum. Sett i en historisk tidslinje er det basert på utviklingen i samfunnet ingen selvfølge at de neste generasjonene hadde gjort de samme

---

¹⁶⁸ Dalmo, 2021, s. 65

¹⁶⁹ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

¹⁷⁰ Hagen, 2008, s. 8.

tiltakene for å bevare krigshistorisk arv. Generasjonen i spissen for etablering har antakeligvis hatt et spesielt forhold til krigshistorie i regionen, enten ved å ha vært til stede selv, eller gjennom historiefortelling fra sine forfedre.

Når en kjører på General Fleischers vei mellom Bardufoss og Narvik kan en ofte se at biler står parkert ved minnesmonumentene, et tegn til at de er populære stoppesteder. Dette kommer også frem i lokalavisen "*Fremover*". Avisen presenterer at Arne Lundberg som driver Lapphaugen turiststasjon anslår at det har vært en plass mellom 12 000 og 18 000 besøkende ved minnesmerket i 2009, samme år som åpningen av prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940"¹⁷¹. Avisen *Fremover* skriver i oktober 2009 en artikkel hvor det kommer frem at prosjektet har bidratt til økte besøkstall for krigsmuseet i regionen¹⁷². En kan konkludere med at "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" utelukkende har vært et positivt prosjekt for å øke interessen rundt regionens krigshistorie. Dette er både på grunn av oppmerksomheten som monumentene gir historie, samt monumentenes utforming og formidling av historiske hendelser.

Planleggingsdokumentet for "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" presiserer at hovedfokuset med prosjektet var å ivareta 6. divisjons og de alliertes motstand mot tyskerne under invasjonen i 1940. Herunder inkluderes også tyske styrker, general Fleischer og sivile frivillige som understøttet alliert gjenerobringen av Narvik¹⁷³. Dette støttes av Narviksenteret, ledende aktør i Nord-Norge for formidling og dokumentasjon av nordnorsk krigshistorie. Narviksenteret skriver på sine hjemmesider at monumentene er blitt til for å skape bredere kunnskap om hendelser i nordnorsk krigshistorie¹⁷⁴. Gjennom monumentene ønsket S. M. Hagen, prosjektleder for "Krigshistorisk landskap Narvik 1940", å få frem blodslitet som norske og allierte styrker var utsatt for under krigens første år. Monumentenes robuste form og design er et symbol på den sterke innsatsen til soldatene som kjempet mot okkupasjonsmakten under andre verdenskrig. Særlig heltemot, motstand, styrke og vilje ble brukt som symbol for å minnes kampene^{175 176}. Etter å ha studert monumentenes utforming

---

¹⁷¹ Solnes, 2009, s.16-17

¹⁷² Næsje, 2009, s. 24

¹⁷³ 002 Copy of plan for Krigshistorisk landskap Narvik 1940, s. 2

¹⁷⁴ Narviksenteret, uå.

¹⁷⁵ Bergstad, 2008, s.10.

¹⁷⁶ Borgersen, 2009, s.16

visuelt, samt i bilder og skriftlig materiale, mener jeg at de treffer godt gjeldende målet med etableringen.

Som allerede presentert fikk nordnorske styrker allierte hjelp for å bekjempe tyske styrker under andre verdenskrig. I planleggingsdokumentet for prosjektet fra Hærens styrker oppgis det at monumentene har som mål å hedre alle som deltok i kampene, også tyske styrkers innsats¹⁷⁷. Dette presenteres også i heftet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”¹⁷⁸. Det forsonende element mellom de kjempende symboliseres i monumentene gjennom håndtrykk¹⁷⁹. Formidlingen illustrerer nordnorsk krigshistories internasjonale betydning. Samtidig har monumentene som mål å være et forsonende element, og formidler et moderne “aldri mer krig”-perspektiv. Sammen må vi forsones over tilbakelagte krigshandlinger, og se fremover med mål om at noe lignende aldri skal skje igjen. Dette tyder på at monumentene følger endret historiepraksis, hvor fokuset flyttes fra “oss mot dem” til “oss mot krig”¹⁸⁰.

I Oddmund Joakimsens bok “*Narvik 1940: Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig*”¹⁸¹ oppgis det i forordet at boken skulle gi “en kortfattet, men helhetlig historie om krigen som fant sted i og rundt Narvik”^{182 183}. Dette synes ikke å stemme, da fokuset hovedsakelig ligger på de nordnorske soldatene. De alliertes innsats nevnes i liten grad i boka. På samme måte som Markussen diskuterer i sin doktoravhandling, reagerer jeg på at boken nesten utelukkende beskriver nedenfra-perspektivet med soldatenes subjektive beskrivelser av krigshandlingene¹⁸⁴. Nordmenns innsats i krigen beskrives i større grad enn noe annet. De tyske troppene beskrives som den klare fienden. Slik fremstilling av historie gjenspeiler større deler av nasjonalpatriotisk fortelling om krigen i Norge. Forsvarets mål om et forsonende element kan sies å være nådd, til tross for at symbolikken om et forsonende element undergraves i Joakimsens bok som utgis i kjølvannet av prosjektet.

---

¹⁷⁷ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

¹⁷⁸ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors krigsmnneumuseum, 2009, s.3

¹⁷⁹ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors krigsmnneumuseum, 2009, s.3

¹⁸⁰ Torgersen, (u.å)

¹⁸¹ Dalmo. 2021, s.58

¹⁸² Markussen, 2020, s.228

¹⁸³ Joakimsen, 2010, s. 4

¹⁸⁴ Markussen, 2020, s.135

5.3 Tolkingsmakt gjennom monumentene

Historiske steder er nøye regissert når de benyttes til å presentere historie. Stedliggjøring av monumentene gjør historien tilgjengelig og helhetlig, med bakgrunn i historisk viktighet. Monumenter taler historien til landskapet, samtidig som de blir fysiske bevis på historiske hendelser. Monumenter er sentrale i minner om historien som erobrer området de er satt opp på. Monumenter minnes historiske hendelser på bestemte og relativt konkrete måter, men er i en viss grad åpen for tolkning ut fra supplerende kunnskap og landskapet monumentene er etablert i. Minneaktører har viktige roller i utarbeidelse og forming av et kollektivt minne. De besitter mulighet til å ta del i skapelsen av et kollektivt minne, en form for kontroll og makt når det kommer til hvilke aspekter av historien som skal minnes. Minneaktører legitimerer ofte seg selv og sine verdigrunnlag av fortiden og nåtiden¹⁸⁵. Den bestemte fremstillingsmåten blir på denne måten ofte både nåtidens og fremtidens oppfatning av hendelsen som har forløpt i regionen¹⁸⁶. Dette åpner for diskusjoner om hvilken plass fortid skal ha i nåtid og fremtid¹⁸⁷. Kulturelle minner viser seg ifølge Assmann som kollektiv identitet. Kulturelle minner er basert på gitte punkter fra fortiden¹⁸⁸, men blir ofte skapt, formet og tolket i en samtidig politisk og sosial kontekst¹⁸⁹. Det kollektive minnet kan blant annet påvirkes av samfunnets perspektiv på hendelsen og minnet, politiske debatter og subjektivitet¹⁹⁰. En kan ikke sette opp to monumenter i samme tidsperiode med ulike oppfatninger på den samme historiske grunnen.

Samtidig vil monumentene på en dynamisk måte bidra til å forme samfunnets måte å minnes historien. Markussen skriver i sin doktoravhandling om hvordan museer, minnesmerker og seremonier er dynamiske, med mulighet for endring i presentasjon ut fra flere faktorer. Innholdet vil påvirke og påvirkes på ulike måter¹⁹¹. Når monumentene først er etablert, vil det igjen åpnes for tolkning av enkeltindividet. Dynamisk kontekst gir økt risiko for subjektivitet over objektivitet, hvor monumentene kan tolkes på ulike måter, særlig med bakgrunn i dagsaktuelle perspektiver på krigshistorie og minnepolitikk. Våre erfaringer, holdninger og

---

¹⁸⁵ Fur, 2000, s. 41

¹⁸⁶ Fur, 2000, s. 41

¹⁸⁷ Eriksen, 1999, s.95

¹⁸⁸ Assman, 1995, s.129

¹⁸⁹ Dalmo, 2021, s.60

¹⁹⁰ Markussen, 2020, sammemndrag

¹⁹¹ Joakimsen, 2010, s.45

forhistoriske kunnskap vil bidra til å tolke informasjonen som formidles gjennom monumentene. I tillegg vil faktorer i omgivelsene påvirke inntrykk og tolkning av historien. Kanskje forståelse av historie ved å lese monumenter i et gitt landskap endres ut fra hva en ser og føler. Eksempler på faktorer som kan påvirke ny tolkning av samme monumenter: vær og vind, ny vekst, tap av strukturer i landskapet, dyreliv, trafikkstøy og lignende. I tillegg vil historien som formidles gjennom et monument kunne videreformidles fra et individ til et annet, og det kommunikative minnet kan igjen kunne påvirke tolkningen av historien. Det kan diskuteres om det kreves en viss historisk kunnskap for å nyte godt av historiens tilgjengelighet i landskapet. Dette betyr ikke at en trenger å være fagpersonell for å få tilhørighet til en historisk hendelse, men det kan tenkes at forhistorisk kunnskap bidrar til et skille. Vil et historisk landskap med minnesmonumenter skille seg fra et lignende landskap uten minnesmonumenter? Kanskje, hvis en har forhistorisk kunnskap om hendelser som ligger til grunn for monumenter. Det kan det argumenteres for at det er viktig å i grove trekk vite noe om hva som historisk har skjedd i området tidligere, da dette antas å gi bedre forutsetninger for å knytte minner til landskapet¹⁹².

Det er viktig å ha i bakhodet at alle som bidrar til å påvirke det kollektive minnet, på den ene eller andre måter er minneaktør¹⁹³, enten dette er bevisst eller ikke. De er ofte aktører av politisk art som ønsker å oppnå politiske målsettinger, men kan blant annet også være minoritetsgrupper som ønsker at deres historie skal etableres eller individer som mener at den allerede etablerte historien er fremstilt feil. Det fremstår mest normalt å se på kollektivt minne på et nasjonalt nivå, men når det kommer til "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er det like relevant å se på prosjektet på et regionalt og lokalt nivå. I prosjektet har flere minneaktører vært deltakende, særlig Forsvaret som organisasjon, men også lokale historikere, representanter fra museer, turistkontorer, nærliggende kommuner og Statens vegvesen¹⁹⁴. Aktørenes ønske om å fremheve regional krigshistorie lykkes godt gjennom prosjektet. Det er tydelig at monumentene er populære i fremhevelsen av krigshistorien, både på lokalt og nasjonalt nivå.

---

¹⁹² Eriksen, 1999, s.92

¹⁹³ Dalmo. 2021, s.60

¹⁹⁴ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

5.4 Forsvaret som minneaktør for prosjektet

Forsvaret er en nasjonal minneaktør som har hatt en viktig rolle i å bevare minnet om andre verdenskrig og slaget om Narvik. Dette gjennom forskning, etablering av minnesmerker, utgivelse av krigsmedaljer. 9. april 1940 ble Narvik okkupert av tyske styrker. Tross at dagen kan bringe med seg kjipe minner og tanker, markeres den for å fremme motstandsvilje¹⁹⁵. I tillegg til minnesmarkeringer, er etablering av monumenter svært viktig for å minnes krigshistorie, her "Krigshistorisk landskap Narvik 1940". Prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" ble initiert av Hæren, og utført i samarbeid med andre interessenter. Initiativet viser Forsvarets viktige rolle som minneaktør. Forsvaret som minneaktør underbygges i tillegg av deres økonomiske givende støtte for å realisere prosjektet. Stortingsmelding nr. 33 «Kultur å forsvare» rammer inn Forsvarets rolle i minnehistorisk sammenheng. I stortingsmeldingen beskrives blant annet Forsvarets mål for bevaring av krigshistorie, samt plan for hvordan å oppnå dette. "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" ble utarbeidet før Stortingsmelding nr. 33 ble publisert i 2009. Dette tyder på at ønsket om og arbeidet med å etablere et større minnesmerke i regionen startet før regjeringen la føringer på arbeidet. Slik kunne ikke stortingsmeldingen skriftlig påvirke Forsvarets rolle og arbeid gjennom forventninger. Selv om det ikke er direkte kobling mellom "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" og Stortingsmelding nr. 33 som omhandler Forsvaret og deres kulturelle ansvar frem mot 2020, virker utviklingen av prosjektet å være i tråd med sentrale punkter som presenteres i stortingsmeldingen.

"Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er ikke et prosjekt som er direkte tilknyttet til Forsvarets organisasjon i nasjonalt perspektiv. "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er i større grad et lokalt utspring innad i Forsvaret med ønske om å ivareta nordnorsk krigshistorie fra Narvik 1940. Ivaretagelse av historien om menneskene som kjempet i Narvikfjellene er høyst relevant for mange som tjenestegjør i Forsvaret. Forsvaret har valgt å bruke egne bataljoner i prosjektet, blant annet ingeniørbataljoner. Arbeidet bataljonen har blitt tildelt er også relevant sett i lys av deres daglige arbeidsoppgaver. Prosjektgruppen har hatt ansvar for

---

¹⁹⁵ Markussen, 2020, s.120

at alt har gått som planlagt og at alle ansvarsområder har blitt fulgt opp. Dette understreker også Forsvarets viktige rolle i prosjektet.

Til tross for at kampene ved Narvik er en etablert fortelling som et av de største slagene kjempet under krigen, finnes det ingen museer direkte underlagt Forsvaret i regionen. Forsvarets mangel på tilstedeværelse av museumsvirksomhet i Indre Troms kan tenke seg å være en medvirkende årsak til etablering av monumentene. Avdekningen av monumentene er ofte i militære former, noe som tydeliggjør Forsvarets rolle i etableringen. Det er nærliggende å forstå monumentet gjennom et ønske om ivaretagelse av historisk arv og legitimering av sin tilstedeværelse i regionen, spesielt ettersom lite annet som tyder på at Forsvaret er etablert i regionen. På en annen side tolkes det som at Forsvaret indirekte forsøker å legitimere sin tilstedeværelse gjennom å betale driftsstøtte til Narviksenteret for dokumentasjon og presentasjon av regionens krigshistorie. Forsvarsdepartementets støtte viser også viktigheten av Forsvaret som minneaktør.

Et av fokusene i oppgaven er prosessen fra en historisk hendelse til minne, her med fokus på monumentene reist mellom Bardufoss og Narvik. Monumentene presenterer kampene i Narvik som en suksessfull operasjon for norske og allierte styrker. Etter å ha studert monumentenes utforming visuelt, samt i bilder og skriftlig materiale, mener jeg at de treffer godt gjeldende målet med etableringen.

5.4.1 Tilstedeværelse i regionen

Narvik har siden 28. mai 1940 hatt betegnelsen som den første vellykkede operasjonen med tilbakedrivelse av tyske styrker¹⁹⁶. Dette kan ha ført til forsvarers ønske om å legitimere seg akkurat her. Det er mange aspekter som tyder på at Forsvaret kan ha brukt etableringen av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" som en måte å legitimere for sin tunge tilstedeværelse i regionen. Blant annet er et av aspektene som retter blikket mot denne påstanden det lokale utspringet innad i Forsvaret.

Steinar Aas presenterer i boken «Flerstemte minner» flere gode synspunkter rundt etablering av prosjektet. Blant annet poengterer han hvordan Forsvaret spiller sin egen posisjon i regionen god gjennom å ivareta krigshistorisk kulturarv¹⁹⁷. Aas skriver også i artikkelen "Den

---

¹⁹⁶ Markussen, 2020, s.227

¹⁹⁷ Aas, 2010, s.92

asymmetriske dekorasjonspolitikken frå 1940 til i dag” at prosjektet med monumentene ble etablert av Forsvaret med formål om å legitimere med historisk grunn hvorfor de ble værende igjen i dette geografiske området etter krigen^{198 199}. Det fremstår strategisk av Forsvaret å bruke historien på denne måten ettersom det gir aksept fra lokalbefolkningen for deres tilstedeværelse. I tillegg til aksept, har jeg et inntrykk av at lokalbefolkningen er stolt over Forsvaret i regionen, spesielt over den krigshistoriske kulturarven de besitter. Etablering av minnesmerker og større fokus på den historiske arven er også med på å rekruttere ungdommer inn i Forsvaret ved å gi dem tilhørighet til den Forsvarets historie²⁰⁰. Dette kan være spesielt viktig i en tid hvor det ikke er obligatorisk å verve seg til førstegangstjenesten. Forsvaret støttes i poenget med å være i en region der det faktisk har utspilt seg kamper når en skal lære opp fremtidige soldater til å håndtere eventuelle krigssituasjoner. Slik kan Forsvaret legitimere deres tilstedeværelse i regionen, samt ha fokus på egen militærhistorie.

5.4.2 Krigerkultur?

Begrepet «krigerkultur» blir brukt i ordets positive forstand, og betyr i praksis uvilje om å svikte sine medsoldater og i siste instans seg selv og sitt eget selvbilde. Begrepet uttrykker Forsvarets evne til å lykkes med militære operasjoner gjennom verdier og samhold. Debatten rundt et kulturskifte i Forsvaret var svært aktuell i 2008 - 2009. I et profesjonelt forsvar trengs det et kulturelt hamskifte, og den såkalte «krigerkulturen» ble sett på som en nødvendighet innad i Forsvaret. I en kronikk i Aftenposten fra 2009 skrev daværende forsvarssjef, Sverre Diesen, at Forsvaret er avhengig av å bygge en profesjonsidentitet for å kunne lykkes i operasjoner utenfor Norge, og at politikerne er nødt til å akseptere middelet²⁰¹. Dette skapte mange diskusjoner, som endte med at Forsvaret satt i gang flere tiltak for å forvalte den norske Hærens historiske arv²⁰². Aas presenterer i artikkelen «Den asymmetriske dekorasjonspolitikken frå 1940 til i dag» at det, som følge av behov for “krigerkultur” innad i norske styrker, ble iverksatt flere tiltak for å bevare det norske Forsvarets historiske arv. Et av tiltakene er "Krigshistorisk landskap Narvik 1940".

---

¹⁹⁸ Aas, 2017, s. 223-226.

¹⁹⁹ Aas, 2010, s. 92

²⁰⁰ Aas, 2010, s.92

²⁰¹ Aftenposten, 2009

²⁰² Aas, 2017, s. 223-226

Bruker Forsvaret “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” som et middel for å øke “krigerkultur”? Aas hevder at monumentene som er reist mellom Narvik og Bardufoss er etablert som et minnepolitisk tiltak med militært fokus på kampen om Narvik²⁰³, som kan brukes i mobilisering av et nytt Forsvar²⁰⁴. Jeg tolker at Aas mener etableringen av monumentene er blitt til for å skape en gitt holdning og kultur i samtidens Forsvar, og at Hæren har brukt kampene i Narvikfjellene som en brikke i etablering av et profesjonelt forsvar som holder en internasjonal standard til samtidens militær.

Det fremkommer i planleggingsdokumentet for utviklingen av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" at minnet om historien skulle være informativ, med mulighet for å brukes i undervisning. Målgruppen oppgis blant annet å være militært personell og soldater²⁰⁵. Gjennom militær opplæring og utdanning videreføres historien om krigen ved Narvik-fronten, soldatenes innsats, samt krigens betydning og konsekvenser for kommende generasjoner. I et intervju med major K. W. Hagen ble det diskutert hvordan Forsvaret benytter "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" og hvordan historien om kampene i Narvikfjellet blir brukt i undervisning. K. W. Hagen oppgir at Narvikfjellet blir brukt som arena for undervisning for soldater ved krigsskolen²⁰⁶. I undervisningen benyttes ikke monumentene i særlig grad, fordi soldatene allerede har kjennskap til de historiske hendelsene som monumentene representerer. Når soldatene er ute i felten blir det i stor grad fokusert på terrenget og hvordan dette kan brukes som en militærtaktisk treningsarena. Her kan soldatene se hvor kampene ved Narvik foregikk og hvordan man som soldat kan bruke terrenget mest mulig optimalt. Det er ønskelig at de som rustes opp til å forsvare landet er best mulig forberedt til en situasjon man aldri håper skal bli realitet. Det vil si at de informative monumentene i seg selv ikke benyttes i læringsøyemed for militærets soldater, men at landskapet rundt/i relasjon til minnesmerkene benyttes til opplæring. Krigsskolen bruker landskapet som en treningsarena for militærstrategiske øvelser, med utgangspunkt i kampene som foregikk i Narvikfjellene²⁰⁷.

K. W. Hagen intervjues om «Krigshistorisk landskap Narvik 1940" og “krigerkultur”. K. W. Hagen ansees relevant å spørre om nettopp dette fordi han underviser dagens soldater ved

---

²⁰³ Aas, 2017, s.3 (225)

²⁰⁴ Aas, 2017, s. 3 (225)

²⁰⁵ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

²⁰⁶ I intervju med Knut Werner Hagen, 14.03.2023.

²⁰⁷ I intervju med Knut Werner Hagen, 14.03.2023.

krigsskolen. K. W. Hagen oppgir å være uenig i at "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" var et ledd i å skape krigerkultur innad i Forsvaret. Det forekommer heller ikke i noen av planleggingsdokumentene til prosjektet eller i intervju med prosjektleder S. M. Hagen at et slikt fokus er et mål²⁰⁸. Det er for meg vanskelig å finne kilder som støtter utsagnet om at "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er etablert som et ledd i "krigerkultur". Basert på muntlige kilder og arkivmateriale virker det ikke som det foreligger en underliggende agenda i å etablere en krigerkultur gjennom utbygging av disse monumentene i Forsvaret, ei heller at etableringen bidrar til å skape krigerkultur blant dagens soldater.

Synspunktene som Aas tar opp er interessante og omfatter et stort felt gjeldende kulturbæring i det moderne Forsvaret. Det er mulig at det sees på som en nødvendighet med en endring innad i etaten Forsvaret, og denne endringen kan bunne i eller ta inspirasjon fra den historiske arven Forsvaret har. Store deler av prosjektkomiteen var ansatt i Forsvaret. Dersom monumenter hadde blitt bygget for kulturendringens skyld, ville det høyst sannsynlig vært påpekt i flere muntlige eller skriftlige kilder. I tillegg ville nok de eksterne bidragsyterne ha reagert dersom prosjektet bunnet i et grunnlag de ikke kunne stille seg bak. En skal ikke se bort fra at realiseringen av "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" kan ha blitt brukt som et ledd for å etablere en form for moderne profesjonskultur i Forsvaret, men det fremstår langt fra slik basert på oppgavens kilder.

Det er viktig å skille mellom et ønske om å profesjonalisere dagens Forsvar gjennom å skape en form for krigerkultur, og det å minnes krigshistorie. "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er et initiativ for å minnes kampene og soldatene som kjempet i Narvikfjellene 1940. Det blir av meg oppfattet som et skudd i blinde å sammenlikne et prosjekt som dette med dannelsen av en krigerkultur i det moderne Forsvaret. En slik synsvinkel er også med på å undergrave innsatsen til de som har stått bak prosjektet og jobbet iherdig for at slike monumenter skulle bli realitet i regionen. Det kan tenkes at "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" og minnene om krigen i regionen har bidratt til å danne grunnlag for at en krigerkultur skal kunne dannes, men det blir samtidig vanskelig å stå inne for at dette utelukkende er et ledd i dannelse av krigerkultur. Gjennom innhenting av muntlige og skriftlige kilder, velger jeg å konkludere med at minnesmerkene er etablert for å løfte regionens krigshistorie frem i lyset, og ikke for å skape en "krigerkultur" i en profesjonaliseringsprosess for Forsvaret.

---

²⁰⁸ I intervju med Stig Magne Hagen, 07.03.2023

5.5 Debatter rundt minne- og dekorasjonspolitik

Norsk krigshistorie om hvordan norske og allierte tropper påførte tyskerne deres første tilbakeslag er en godt etablert fortelling. I tiårene etter krigen har det ikke manglet debatter rundt krigsdekorasjoner og dekorasjonspraksis etter andre verdenskrig. Hvordan blir krigshandlingene og soldatenes innsats anerkjent og verdsatt etter andre verdenskrig? Allerede under felttoget ble det påpekt behov for et system som anerkjenner innsatsen til de som hadde deltatt i kamphandlinger i krigstiden. Spesielt ble dette etterspurt av Otto Ruge og Carl Gustav Fleischer²⁰⁹ som begge ble anerkjente hæroffiserer etter krigen. Utvalgte representanter fra Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet og Handelsdepartementet gikk sammen for å utarbeide statutter for et krigskors og krigsmedalje, på grunnlag av forslaget til general Fleischer²¹⁰. Utvalget presenterte et forslag som både Fleischer og Ruge støttet, nemlig at krigskorset kunne utdeles for andre særlige fortjenester av landets forsvar, i tillegg til personlig innsats i kamp. Krigsdekorasjoner er en minnepolitisk form for anerkjennelse av historiske hendelser og innsats under disse.

Dekorasjonspolitikken etter andre verdenskrig har fulgt ulike faser. Integrasjonsfasen fra 1945 til 1965 handlet om å minnes krigshistorien i et nasjonalt perspektiv. Soldatenes heltemot ble verdsatt gjennom militære utmerkelse, dette inkluderer Krigskorset med sverd, St. Olavsmedaljen med ekegren og Krigsmedaljen. Krigskorset med sverd er ansett som nasjonens høyeste krigsdekorasjon. Krigskorset tildeles de som etter særlig fremragende måte har utmerket seg ved personlig tapperhet eller ledelse av troppeavdelinger, fartøy eller flyavdeling under kamp²¹¹. Det kan også deles ut til de som har vist særlige fortjenester til Norges forsvar militært eller sivil virksomhet under krig. Etter den kalde krigen, i perioden fra 1965 til 1985, reises debatten om dekorasjoner på ny²¹². Dette fører til en ny fase som fremdeles pågår. Opposisjonsfasen er fra 1985 preget av kritikk mot etablert krigshistorie²¹³, med en følelse av underkommunisert og glemt nordnorsk krigshistorie, samt mangel på

---

²⁰⁹ Henriksen, Weber, Brazier, 2017, s. 35.

²¹⁰ Henriksen, Weber, Brazier, 2017, s. 35

²¹¹ Henriksen, Weber, Brazier, 2017, s. 36

²¹² Markussen, 2020, s.259

²¹³ Markussen, 2020, s.260

dekorasjoner av soldaters innsats under de tunge krigsårene²¹⁴. Forsvaret i okkupasjonstiden skiller seg fra dagens forsvar gjeldende profesjonalitet, da både militær beredskap og medaljepolitikk var mangelvare.

I 2009 startet myndighetene på ny med utdeling av militære dekorasjoner, da særlig Krigskorset “som markering av det ypperste mot i ekstreme situasjoner” .... “for å bygge bru mellom fortiden og dagens operasjoner”²¹⁵. Dette tvinger frem debatt og kritikk av tidligere dekorasjonspraksis²¹⁶. I forbindelse debatter om gjeninnføringen av krigsdekorasjoner etablerte regjeringen i 2011 “Historikerprosjektet”, en prosjektgruppe med mål om å foreta historiefaglig gjennomgang av dekorasjonssaker knyttet til andre verdenskrig^{217 218}. Prosjektet var etablert av Forsvarsdepartementet. I et dokument publisert av regjeringen presenteres det at målsettingen for prosjektet var å få en endelig avklaring på dekorasjonsspørsmålet. Hvem fikk medaljer for sin innsats under andre verdenskrig, og hvorfor?²¹⁹ Markussen oppgir at kun to nordmenn var dekorert for sin innsats ved Narvik²²⁰, hvor en av dem var general Carl Gustav Fleischer. Denne prestisjetunge utmerkelsen ble gitt post-mortem²²¹. Krigskorset ble også tildelt en rekke franske og polske soldater som kjempet noen uker på Narvik-fronten. Det er delt ut 148 krigskors til nordmenn for sin innsats under andre verdenskrig²²². Det virker for meg klart at det oppstår uklarheter når det er delt ut så mange krigskors, hvor svært få krigskors er dedikert til kampene ved Narvik-fronten. Forsvarsdepartementet virker åpen for at krigshistorien kan ha fått en skjev fremstilling²²³. Var soldatenes innsats underkommunisert? Hva kreves for å få tildelt en krigsmedalje? Er medaljene skjevt fordelt? Finnes det noen som urettmessig ikke har fått anerkjennelse for sin innsats under krigen? Ifølge Historikerprosjektet finnes det fortsatt ikke grunnlag for å besvare spørsmålene på en

---

²¹⁴ Markussen, 2020, s.257

²¹⁵ Markussen, 2020, s.229

²¹⁶ Markussen, 2020, s.231

²¹⁷ Brazier, Henriksen & Weber, 2016, s. 4

²¹⁸ Markussen, 2020,, s.229

²¹⁹ Markussen, 2020, s.231

²²⁰ Markussen, 2020, s.245

²²¹ Joakimsen, 2010, s.5

²²² Brazier, Henriksen & Weber, 2016, s.9

²²³ Markussen, 2020, s.231

god måte²²⁴. I Markussens doktoravhandling siteres det at Historikerprosjektet “skulle ta utfordringen med å prøve å rette opp gamle skjevheter”²²⁵, da utgivelse av medaljer kan føre de utvalgte frem i lyset, og andre bak i skygge²²⁶. Historikerprosjektet formulerer senere at å dekorere kandidater i ettertid vil føre til en lang rekke begrunnede spørsmål og nye forslag²²⁷. Dette begrunnes i utilstrekkelig dokumentasjon av aktuelle forhold og av hensyn til likebehandling av alle berørte²²⁸. Formuleringen fører til mange reaksjoner. Altaposten og Dagsavisen ga uttrykk for skuffelse og skam over at krigsveteraner ei heller denne gang skal anerkjennes^{229 230}. Forsvarsdepartementet svarer med at “manglende dekorering er ikke det samme som manglende anerkjennelse”²³¹. Når en tar det folkelige engasjementet for betydningen av dekorasjoner i betraktning, fremstår denne uttalelsen som en unnskyldning for hvorfor det ikke foreslås konkrete tiltak for bedring av dekorasjonspraksis. I tillegg motbygges dette argumentet av at Forsvarsminister Eide uttrykker at krigsmedaljer legitimerer hendelser og innsats²³². Markussen hevder at argumentet er vanskelig å forstå, da tyngden av anerkjennelse i form av krigsmedaljer svekkes²³³. Prosjektet er nok et bevis på mindre tilfredsstillende dekorasjonspolitik, med manglende anerkjennelse av nordnorsk krigshistorie og dens soldater²³⁴.

Oddmund Joakimsens bok “*Narvik 1940: Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig*” tar også for seg en rekke sentrale punkter i debatten om krigsdekorasjoner etter andre verdenskrig. I boken skriver han om manglende dekorasjoner for norske soldater²³⁵. I forordet kommer det frem at Joakimsen har vært i kontakt med et utvalg veteraner som alle virket lite interessert i å prate om det som skjedde i Narvikfjellene i 1940. Dette med grobunn

---

²²⁴ Henriksen, Weber, Brazier, 2017, s. 2.

²²⁵ Markussen, 2020, s.231

²²⁶ Markussen, 2020, s.230

²²⁷ Brazier, Henriksen & Weber, 2016, s.13

²²⁸ Brazier, Henriksen & Weber, 2017, s.13

²²⁹ Markussen, 2020, s.242

²³⁰ Markussen, 2020, s.243

²³¹ Markussen, 2020, s.244

²³² Markussen, 2020, s.230

²³³ Markussen, 2020, s.253

²³⁴ Markussen, 2020, s.242

²³⁵ Dalmo. 2021, s.58

i myndighetens behandling av krigens deltakere²³⁶. Ifølge Joakimsen handler ikke nødvendigvis skuffelsen om mangel på medaljer eller krigspensjoner, men heller en følelse av at innsatsen de hadde lagt ned var oversett og glemt²³⁷. Markussen supplerer Joakimsen med å skrive at myndighetene ikke tilstrekkelig har anerkjent innsatsen til soldatene²³⁸. Vil spørsmål om tilstrekkelig anerkjennelse nå undergrave den faktiske innsatsen soldatene la ned ved kampene? Joakimsen hevder i boken *“Narvik 1940”* at kampene ved Narvik var glemt²³⁹. Dette støttes av Markussen som i sin doktorgrad hevder at kampene ble “fortiet, skyggelagt og underkommunisert”²⁴⁰.

Når en leser litteratur om hva som må ligge til grunne for at en skal gjøre seg fortjent til krigsdekorasjon, skulle en tro at alle som kjempet ved Narvik-fronten fortjente krigsmedaljer som takk for deres innsats. Som Joakimsen og Markussen påpeker, virker norske soldaters innsats å bli undergravd. Det er forståelig at dette skaper reaksjoner og debatter rundt dekorasjonspolitikken etter andre verdenskrig. Monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" bemerkes gjeldende problematikken og aktualiseringen av debatten. Er monumentene satt ut som et slags “plaster på såret” for de som ikke ble tildelt individuell dekorasjon etter krigen? Som tidligere nevnt presenteres det i planleggingsdokumenter for "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" at hovedfokuset med prosjektet var å ivareta alle soldaters innsats under krigen, herunder med mål om å skape en forsonende ånd mellom norske, allierte og tyske styrker²⁴¹. Prosjektets forsonende element tyder i stor grad på at monumentene ikke er etablert for å gjøre opp for skjev dekorasjonspolitikken, men for å hedre alle deltakernes innsats under krigen.

5.6 utfordringer med kilder

Ved enhver oppgave vil det kunne oppstå utfordringer gjeldende kilder. For å besvare oppgavens problemstilling må informasjon begrenses. Uten at en tenker over det, kan det hende en overser eller ekskluderer tekst som kunne være essensiell for oppgaven. I tillegg gjøres det en subjektiv vurdering av forfatteren, som også kan påvirke retningen oppgaven tar.

---

²³⁶ Joakimsen, 2010, s. 4.

²³⁷ Joakimsen, 2010, s.4

²³⁸ Markussen, 2020, s.229

²³⁹ Joakimsen, 2010, s.4

²⁴⁰ Markussen, 2020, s.229

²⁴¹ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap, s. 2

Problemstillinger gjeldende kilder kan være vanskelig å adressere, men jeg ønsker i å reflektere over utfordringer som kan ha oppstått under innhenting av kilder vedrørende denne masteroppgaven. Det har vært vanskelig å finne kilder som eksplisitt tar for seg Forsvarets rolle i etablering av monumenter. Jeg har tidvis kommet over noen kilder hvor det blir skrevet litt om Forsvarets rolle, men det har som regel vært avsnitt i større tekster hvor minne etter krigen er hovedtema. Statens vegvesen har bidratt med primære kilder fra deres arkiv, noe som optimaliserer kildegrunnet til denne masteroppgaven.

Det hadde vært svært relevant å besøke Narviksenteret for å få et innblikk i deres arkivmateriale og deres fremstilling av nordnorsk krigshistorie i Narvik 1940. Dette har ikke latt seg gjøre blant annet på grunn av tidspress og fulltidsjobb ved siden av masteroppgaven.

Gjeldende skriftlige kilder ved denne masteroppgaven, oppleves få utfordringer med det gjeldende kildematerialet som er bearbeidet. Jeg har under kildeinnhenting ved enhver anledning hatt oversikt opphavet til tekstene og forfatterne bak dem, da tekstene er fra nyere tid. Et eksempel på kildekritisk utfordring er boka «Narvik 1940» skrevet av Oddmund Joakimsen. Som tidligere nevnt presenterer boken sammenheng med historiske hendelser i Narvik under andre verdenskrig og hvordan de minnes gjennom monumenter. Joakimsen har uttalt at store deler av hans motivasjon for å skrive boken var å belyse de nordnorske soldatenes innsats under felttoget. Han har selv skrevet at hans far var en del av troppene som kjempet mot tyskerne våren 1940. Hans personlige motivasjon for å skrive boken er viktig å ha i bakhodet når kilden skal benyttes for å skrive masteroppgave. Med slik motivasjon kan det forekomme skildringer som er personlig motiverte og basert på fortellinger forfatteren har fått presentert av andre. Jeg ønsker dog å påpeke at dette ikke er en følelse jeg har sittet igjen med etter å ha lest boken til Joakimsen. Det som fremkommer av personlig motivasjon er i stor grad en skildring av norske soldater.

Ved bruk av muntlige kilder er det spesielt viktig å være kildekritisk. Tilegnet informasjon kan være i overkant subjektiv, samtidig som det i mange tilfeller baseres på hukommelse, erfaringer og interesse. Informasjonen som informantene ved intervjuet bidrar med, kan også i mer eller mindre grad være påvirket av informasjon de har tilegnet seg i ettertid. Alternativt kan en rett og slett huske feil²⁴². Gjeldende muntlige kilder ved denne masteroppgaven kan en

---

²⁴² Grove m.fl, 2018, s.127

ikke utelukke at ovennevnte problemer har oppstått. Jeg velger dog å påstå at dette ikke har vært et stort problem ved oppgaven, da prosjektet er relativt nytt sett i historisk sammenheng. Intervjuobjektene ved denne oppgaven har i hovedsak delt personlige erfaringer og oppfatninger knyttet til prosessen, noe de har vært åpen om. Som tidligere nevnt kan informasjon fra intervjuobjekter være i overkant subjektive, noe jeg har vært observant på under intervjuene. Det er viktig å huske på at det som kommer frem i intervjuet er en personlig oppfatning av opplevelsene til den en intervjuer, dermed har jeg satt det som blir sagt inn i en kontekst sammen med annet materiale²⁴³.

Ifølge Webers fire ulike handlingstyper er en formålsrasjonell handlingstype en som vurderer handlingene sine nøye i forhold til mål, middel og virkning²⁴⁴. Dette er en kategori jeg selv faller inn under når jeg jobber med masteroppgaven. Gilje presenterer at en ikke kan bruke et kollektivt begrep ettersom enkeltindivider er aktører bak begreper som omhandler et kollektiv²⁴⁵. Ser vi dette i sammenheng med "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er det viktig å se personene bak prosjektet, samt deres motivasjon for realisering av prosjektet. Aktørene bak prosjektet kan ha hatt en klar formålsrasjonalitet mot etablering av prosjektet med en klar plan for hvilke virkemidler som trengs for å nå målet²⁴⁶. Når jeg i ettertid har gått gjennom etableringen av disse minnesmerkene har jeg på forhånd kunnskap og forståelse av utviklingen som har skjedd for formidling av krigshistorie i region, med etablering av Narviksenteret, fredning av fjellområdene fra Riksantikvaren og hvordan prosjektet har løftet den regionale krigshistorien opp på nasjonalt nivå. Til tross for at en forsøker å forske objektivt, vil en alltid ha subjektive faktorer i en vurdering. Dette kan påvirke prosessen slik at det blir en misoppfatning mellom mål og middel for prosjektet. Med dette ønsker jeg å oppfordre leserne av denne masteroppgaven til å være oppmerksom på at til tross for at jeg har forsøkt å være objektiv under kildevurdering, kan det ikke utelukkes subjektivitet. Dette kan medføre misoppfatninger av viktige poenger som da ikke presenteres i denne oppgaven. I tillegg kan forståelsen av muntlig informasjon kunne ha blitt påvirket av noe en leser i ettertid, eller motsatt. Jeg har forsøkt å i størst mulig grad bruke muntlige samtaler som et

---

²⁴³ Grove m.fl, 2018, s.141.

²⁴⁴ Gilje, 2019, s.134

²⁴⁵ Gilje, 2019, s.142

²⁴⁶ Gilje, 2019, s.134

hjelpemiddel til å forstå informasjon tilegnet fra skriftlig kildemateriale, for å i størst mulig grad kunne unngå subjektiv tolkning av kilder.

6 Konklusjon

I konklusjonen skal masteroppgavens problemstilling og forskningsspørsmål besvares på en oppsummerende måte. Forskningsspørsmålene vil sammen svare på oppgavens overordnede problemstilling: «*Krigshistorisk landskap Narvik 1940 i et minnepolitisk perspektiv*».

Hvordan har minnet om krigen ved Narvik-fronten og dekorasjonspolitikken endret seg siden andre verdenskrig?

Etter andre verdenskrig ble Narvik viet stor oppmerksomhet fra norske myndigheter²⁴⁷. Fokus på alliert hjelp har medført følelser av at nordnorsk innsats under andre verdenskrig har blitt undertrykt og glemt^{248 249}. Dette synspunktet endrer seg de neste tiårene når krigens konsekvenser på en annen måte presenteres ved bruk av nedenfra-perspektivet. Heltefortellinger tones ned og offerrollen tar mer plass. Det hele ender med et historisk skifte fra perspektiver om “oss mot dem” til “verden mot krig”, med en felles holdning om at vi sammen aldri skal la noe lignende skje igjen²⁵⁰.

Etter andre verdenskrig har minnet om andre verdenskrig og innsatsen under krigen blitt dekorert på ulike måter. Allerede under felttoget ble det påpekt behov for et system som anerkjenner innsatsen til de som hadde deltatt i kamphandlinger i krigstiden²⁵¹. Like etter andre verdenskrig lå fokuset på nasjonal tilhørighet og soldatenes heltemodige innsats mot okkupasjonen. Flere krigsdekorasjoner ble utdelt for å anerkjenne historiske hendelser og soldaters innsats under disse, men få ble utdelt til nordmenn²⁵². Anerkjennelse gjennom krigsmedaljer dapper av over tid og debatten om dekorasjoner reises flere ganger. Fra 1985 går vi inn i opposisjonsfasen som preges av kritikk av lite anerkjennelse av nordnorsk krigshistorie og innsats i krigsårene²⁵³. Forsvarsdepartementet virker åpen for at krigshistorien

---

²⁴⁷ Joakimsen, 2010, s.119

²⁴⁸ Markussen, 2020, s. 115

²⁴⁹ Joakimsen, 2010, s. 4.

²⁵⁰ Torgersen, (u.å)

²⁵¹ Henriksen, Weber, Brazier, 2017, s. 35.

²⁵² Markussen, 2020, s.245

²⁵³ Markussen, 2020, s.259

kan ha fått en skjev fremstilling^{254 255}. Under debattene etablerer regjeringen en prosjektgruppe med navnet “Historikerprosjektet” med mål om å undersøke om dekorasjonspolitikken har vært ført skjevt. Prosjektgruppen formulerer at å dekorere kandidater i ettertid vil føre til en rekke begrunnede spørsmål og nye forslag²⁵⁶. Dette fører på ny til reaksjoner fra folket. Regjeringen går på ny på blemma om å ikke anerkjenne krigsveteranenes innsats under kampene om Narvik, ei heller post-mortem. Debattene om dekorasjonspolitikken har ført frem klare retningslinjer for hvem og hva som skal minnes med krigsdekorasjoner²⁵⁷. Slik vil vi forhåpentligvis kunne unngå skjev dekorasjonspolitikken i senere tid.

Hvilke motiver ligger til grunn for prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940”?

Vestmaktene erklærte krig mot Tyskland 3. september 1939 da Tyskland angrep Polen²⁵⁸. Andre verdenskrig var et faktum. For Tyskland var invasjonen av Norge en sentral del av krigføringen mot vestmaktene. Okkupasjonstiden fra 9. april 1940 til og med 8. mai 1945 er særlig viktig for nordmenn²⁵⁹. Sammen med allierte kjempet norske soldater mot okkupasjonsmakten Tyskland²⁶⁰. Kampene i og rundt Narvik omtales som vanskelige og intense²⁶¹. Narvik har en sterk posisjon i etterkrigsminnet grunnet motstandsvilje, både nasjonalt og internasjonalt. Dette er bakgrunnen for etablering av prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" som består av 6 monumenter plassert langs General Fleischers vei fra Bardufoss til Narvik. Bakgrunn for prosjektet oppgis å være følgende: *“HSTY avdelinger, FOHK/JWC, KS såvel som journalister, veteraner og engasjerte sivilpersoner har etterlyst ivaretagelsen av Krigshistorien, særlig knyttet til Narvik 1940 og 6. divisjon. I den offentlige debatt har det vært etterspurt tiltak for å bevare og utnytte historien”*^{262 263}. Det konkluderes

---

²⁵⁴ Markussen, 2020, s.231

²⁵⁵ Brazier, Henriksen & Weber, 2017, s.13

²⁵⁶ Brazier, Henriksen & Weber, 2016, s.13

²⁵⁷ Statutter for krigskorset, 1941, §1

²⁵⁸ Grimnes, 1984, s.19

²⁵⁹ Grimnes, 1984, s.41

²⁶⁰ Grimnes, 1984, s.204

²⁶¹ Aas, 2010, s.77

²⁶² 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

²⁶³ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

med at felles interesse for ivaretagelse av nordnorsk krigshistorie er den største motivasjonen for prosjektet^{264 265 266 267}.

Planleggingsdokumentet for prosjektet presenterer mål om ivaretagelse av 6. divisjon, britisk, fransk og polsk innsats mot den tyske invasjonen i 1940, herunder også de tyske styrker og hendelser, general Fleischer og sivile frivillige som understøttet den allierte gjenerobringen av Narvik²⁶⁸. Monumentene skal altså, i tillegg til å verne om historien om felttoget ved Narvik 1940, ha fokus på motstandskamp og forsoning. Det konkluderes med at målet for prosjektet er nådd, nemlig å ivareta nordnorsk krigshistorie fra Narvik 1940, samt minnes de deltakende i krigen, inkludert tyske styrker.

Kartlegging av minneaktører for prosjektet "Krigshistorisk landskap 1940"?

Minneaktører påvirker ofte forming av kollektive minner gjennom å legitimere sine verdier og tolkninger av fortid og nåtid, enten bevisst eller ubevisst. Forsvaret er nasjonal kulturbærer og minneaktør for krigshistorie^{269 270}, både før og etter andre verdenskrig. Kulturarv er en viktig kilde til informasjon, innsikt og identitet. Regjeringen har satset på Forsvaret som kulturbærer, noe som har styrket kulturvirksomheten innad i Forsvaret. "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" er initiert av Hæren, hvor hele prosjektgruppen besto av menn fra Forsvaret²⁷¹. Dette understreker masteroppgavens hypotese, nemlig at prosjektet hovedsakelig er etablert som et initiativ fra Forsvaret.

Prosjektgruppen har samarbeidet tett med andre minneaktører for prosjektet. Dette inkluderer andre ansatte i Forsvaret, representanter fra aktuelle kommuner, journalister og lokale historikere, representanter fra museer, Statens vegvesen og turistkontorer²⁷². Aktørene har sammen planlagt hvordan å ivareta nordnorsk krigshistorie fra Narvik 1940 på best mulig

---

²⁶⁴ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

²⁶⁵ I intervju med Stig Magne Hagen, 07.03.2023

²⁶⁶ Solnes, 2009, s.16-17

²⁶⁷ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors krigsmuseum, 2009, s.3

²⁶⁸ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

²⁶⁹ Forsvarsdepartementet, 2008-2009, s.5

²⁷⁰ Dalmo. 2021, s.57

²⁷¹ 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

²⁷² 003 Plan for utvikling av Krigshistorisk landskap

måte gjennom etablering av prosjektet med monumentene. Minnet om krigshandlingene og soldatene som kjempet understreker et militært fokus, men Forsvaret har ikke arbeidet med prosjektet alene, og flere skal takkes for sitt bidrag.

Narviksenteret, som nå også har overtatt driften av Narvik krigsmuseum (tidl. kalt Nordland Røde Kors Krigsmuseum) er ledende aktør for formidling og dokumentasjon av nordnorsk krigshistorie²⁷³. Forsvarets rolle viser seg igjen i at Narviksenteret mottar driftsstøtte fra Forsvarsdepartementet.

Hvordan velges monumentenes plassering og hvordan er monumentene utformet?

Monumentene er strategisk plassert i områder hvor viktige kamper utspilte seg under andre verdenskrig i Narvik 1940. Dette omfatter 6 sentrale steder: 1) Skjomnes hvor de allierte ble landsatt for å bidra i krigen mot tyske styrker²⁷⁴. 2) Bjørnefjell, hvor deler av jernbanelinjen som ble brukt til å frakte jernmalm ble forsøkt sprengt under motstandsarbeid²⁷⁵. 3) Bjerkvik (Herjangen), sentralt kommandosenter for tyske styrker, som ble forsøkt bombet av briter for å skade tyske styrker²⁷⁶. 4) Fjellene i Øse hvor den foregikk harde kamper som til slutt endte med norsk seier²⁷⁷. 5) Lappaugen, hvor norske styrker, under ledelse av C. G. Fleischer²⁷⁸, klarte å stoppe tysk fremrykning nordover og påføre den tyske krigsmaskinen sitt første nederlag. Lappaugen er også hvor prosjektet "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" ble avduket i 2009²⁷⁹. 6) Bardufoss hadde strategisk plassering som flyplass nær Narvik, og ble derfor et mål å bombe for tyske styrker²⁸⁰. Krigshandlingene som har foregått disse 6 stedene gjør plassering av monumenter som informasjonstavle her sentrale.

Monumentene i "Krigshistorisk landskap Narvik 1940" presenterer krigshistorien i regionen på en tilgjengelig og presis måte. Monumentene står som samlingspunkter i en region som har hatt krigshistorie tett på. Monumentenes robuste form og design er et symbol på den sterke

---

²⁷³ Narviksenteret, u.å.

²⁷⁴ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, s.6

²⁷⁵ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, s.8

²⁷⁶ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, s.10

²⁷⁷ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, s.12

²⁷⁸ Narvik Krigsmuseum, (Soldatregisteret), u.å.

²⁷⁹ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, s. 14

²⁸⁰ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum, 2009, 16

innsatsen til soldatene som kjempet mot okkupasjonsmakten under andre verdenskrig. Særlig heltomot, motstand, styrke og vilje ble brukt som symbol for å minnes kampene ^{281 282}, samt styrke nasjonal tilhørighet.

Hvilken verdi har prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” med monumentene?

Etablering av “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” har vært viktig for historisk forskning og dokumentasjon av krigshistoriske hendelser fra Narvik 1940, med videre skapelse av informasjonsmateriell, publikasjoner og undervisningsmateriell. Slikt materiell kommer til syne gjennom monumenter, museer, Narviksenteret og minnemarkeringer for prosjektet. Dette bidrar til økt kunnskap om nordnorsk krigshistorie, som er målet med etablering av prosjektet^{283 284 285 286}.

Prosjektet ble offisielt avduket i 2009 under en åpningsseremoni ved Lappaugen. Både H. M. Kongen, Forsvaret, allierte og nordmenn, inkludert lokalbefolkning og veteraner, var tilstede. Det konkluderes med at prosjektet “Krigshistorisk landskap Narvik 1940” er svært viktig for mange, både nasjonalt og internasjonalt.

At prosjektet er viktig for mange symboliseres også gjennom monumentenes forsonende element som representerer og hedrer alle deltakende under krigen, også tyske soldater^{287 288}. Det forsonende element bidrar til at man til tross for ulike roller under krigen, kan forsones over en felles historie med enighet om at slike grusomheter ikke bør gjentas²⁸⁹.

---

²⁸¹ Bergstad, 2008, s.10.

²⁸² Borgersen, 2009, s.16

²⁸³ 002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap

²⁸⁴ I intervju med Stig Magne Hagen, 07.03.2023

²⁸⁵ Solnes, 2009, s.16-17

²⁸⁶ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors krigsmuseum, 2009, s.3

²⁸⁷ Sør-Troms museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors krigsmuseum, 2009, s.3

²⁸⁸ 002 Copy of plan for Krigshistorisk landskap Narvik 1940, s. 2

²⁸⁹ <https://krigsmuseet.no/utstillingene/>. Narvik krigsmuseum.

7 Kilder og referanser

Offentlig publikasjon

Forsvarsdepartementet. (2008-2009). «Kultur å forsvare» *Om kulturvirksomhet i Forsvaret frem mot 2020*. (St. Meld. Nr. 33). Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-33-2008-2009-/id557259/?q=krigshistorisk%20landskap&ch=1>.

Narvik kommune Veg og park. (2017). *Minnesmerker og monumenter i Narvik*. Hentet fra: <https://narvikregionen.no/sites/n/narvikregionen.no/files/monumenternarvik.pdf>.

Riksantikvaren. (2020, 8.juni). Krigshistorisk landskap i Narvikfjellene fredet. Hentet fra: <https://www.riksantikvaren.no/siste-nytt/pressemeldinger/krigshistorisk-landskap-i-narvikfjellene-fredet/>

Arkivmateriale

Narvik kommune. Innsyn i dokumenter som gjelder Krigshistorisk landskap- Narvik 1940. (22.03.2023). *003 Plan for utvikling for utvikling av et Krigshistorisk landskap* (DokID 70164).

Narvik kommune. Innsyn i dokumenter som gjelder Krigshistorisk landskap- Narvik 1940. (22.03.2023). *002 Copy of Plan for utvikling av et Krigshistorisk landskap* (DokID 72000).

Narvik kommune. Innsyn i dokumenter som gjelder Krigshistorisk landskap- Narvik 1940. (22.03.2023). *000 Ivaretagelse og vedlikehold av Krigshistorisk landskap- Narvik 1940- Forslag til utførelse* (DokID 114252).

Narvik kommune. Innsyn i dokumenter som gjelder Krigshistorisk landskap- Narvik 1940. (22.03.2023). *000 Krigshistorisk landskap- Narvik 1940, befaring*. (DokID 88195).

Statens Vegvesen. Innsyn i dokumenter som gjelder Krigshistorisk landskap-Narvik 1940. (07.02.2024). Vedlegg Epost mars5 2009.pdf. *Åpning av Krigshistorisk landskap-Narvik 1940 14-15 Juni 2009*.

Statens Vegvesen. Innsyn i dokumenter som gjelder Krigshistorisk landskap-Narvik 1940. (07.02.2024). Brev april28 2009.pdf. *Ivaretagelse og vedlikehold av Krigshistorisk landskap-Narvik 1940.*

Statens Vegvesen. Innsyn i dokumenter som gjelder Krigshistorisk landskap-Narvik 1940. (07.02.2024). Brev april27 2009.pdf. *Sjef Hærens styrker inviterer til åpning av Krigshistorisk landskap-Narvik 1940.*

Hefter

Sør-Troms Museum, Midt-Troms Museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum. (2009). *Narvik 1940: Krigshistorisk landskap.* (Hefte). Sør-Troms Museum, Midt-Troms Museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum.

Artikler, bøker, tidligere forskning

Aas, S. (2010). «Minnepolitikk i endring - Minnekulturen i og rundt Narvik 1940». I A, Dessingué, K, Knutsen & A, E, Laksfoss Hansen (red.), *Flerstemte minner (s, 71-94.)* Stavanger: Hertervig Akademiske.

Aas, S. (2017). Den asymmetriske dekorasjonspolitikken frå 1940 til i dag. *Historisk tidsskrift*, 96(2), 223-226. doi: doi:10.18261/issn.1504-2944-2017.02-09.

Assmann, J., & Czaplicka, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*, 65, 125–133. Hentet fra: <https://doi.org/10.2307/488538>.

Assman, J. (2011). Communicative and Cultural memory. I Meusburger, P. Heffernan, M & Wunder, E. (Red.), *Cultural Memories: The Geographical Point of View.* (15-28). London og New York: Springer.

Dalmo, K, H. (2021). *Krig og historie - Narvik 1940. Militærhistorisk rekonstruksjon og historiografisk analyse av felttoget ved Narvik 9.april til 10. juni 1940.* (Doktoravhandling). UiT Norges arktiske universitet: Tromsø. Hentet fra: <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/21187/thesis.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.

- Eriksen, A. (1999). *Historie, minne og myte*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Fur, G. (2000). Monument, minnen och maskerader - eller vem tillhör historien. I Aronsson (red.), *Makten över minnet: Historiekultur i förändring*. (34-50). Lund: Studentlitteraturen
- Gilje, N. (2019). *Hermeneutikk som metode, ein historisk introduksjon*. Oslo: Samlaget.
- Grimnes, O. K. Skodvin, M (Red). (1984). *Norge i krig, Fremmedåk og Frihetskamp 1940-1945*. (Bd 1). Aschehoug.
- Grimnes, O. K. (2018). *Norge under andre verdenskrig 1939-1945*.
- Grimnes, O. K. (2020). Hvordan har historieskrivningen om okkupasjonsårene skiftet over tid? *Nytt Norsk Tidsskrift*, 37(3), 274-287. doi:10.18261/issn.1504-3053-2020-03-09
- Grove, K. & Heiret, J. (2018). Å arbeida med munnlege kjelder. I Ryymmin, T & Melve, L (Red.), *Historikerens arbeidsmåter*. (122-147). Oslo: Universitetsforlaget.
- Henriksen, K. Weber, S. & Brazier, E. (2017). *Norske krigsdekorasjoner; for innsats under andre verdenskrig*. Oslo: Dreyers forlag.
- Joakimsen, O. (2010). *Narvik 1940 Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2.verdenskrig*. Sør-Troms Museum, Midt-Troms Museum og Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum.
- Larsen, S, U. (1999). *I krigens kjølvann: Nye sider ved norsk krigshistorie og etterkrigstid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Markussen, J, A. (2020). *Krigshistoriens livsløp: samspillet, konkurransene og kampene om iscenesettelsen av Nord-Norges krigshistorie*. (Doktoravhandling). UiT Norges arktiske universitet: Tromsø. Hentet fra;
<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/19771/thesis.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Nielsen, R, R (1947). Krig i Norge april-Juni 1940. I Sverre Steen (Red.), *Norges Krig 1940-1945*. (87-452). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ryymmin, T. (2018). Å arbeide med tekstanalyse. I Ryymmin, T & Melve, L (Red.), *Historikerens arbeidsmåter*. (44-69). Oslo: Universitetsforlaget.

Sem, L. (2010). Norske slagmarker, Fortiden i nåtiden. Nye veier i formidling av andre verdenskrigs historie, 2011 (ISBN: 978-82-15-01725-9) s. 86-101.

Svendsen, O. (2002). *Narviks Historie: Storhetstid, Brytningstid, Framtidshåp. (Bd 2)*. Stiftelsen Narvik Historieverk.

Stugu, O. S. (2021). *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne*. Oslo: Det norske samlaget.

Ytterberg, N.A. (1954). *Narviks historie; fra første verdenskrig til våre dager. (Bd 2)*. Narvik: Narvik kommune.

Aviser

Antonsen, U. (11. Juni 2009). Kongen kommer- slik blir åpningen. *TF Folkeblad*. S. 15-16.

Bergstad, J, E. (17. Desember 2008). Krigshistorien tar form. *TF Folkeblad*. S. 10.

Borgersen, M. (13. Mars 2009). Flere bør ta ansvar for monumentene. *Fremover*. S. 16.

Hagen, S.M. (5. August 2008). Krigshistorisk landskap- navnevalg. *Fremover*. S. 8.

Kasbergesen, M. (11. November 2009). Kommer kanskje. *Nye Troms*. S. 19

Nye Troms. (16. Juni 2009). Som fortjent. *Nye Troms*. S. 6-7.

Næsje, C. (8. oktober 2009). Trekker besøkende. *Fremover*. S. 24.

Solnes, K. (23. November 2009). Krigshistorien samler folk. *Fremover*. S. 16-17.

Intervju

Hagen, Stig Magne. «Intervju». (07.03.2023). By Hangeland, Marcus (2023).

Hagen, Knut Werner. «Intervju». (14.03.2023). By Hangeland, Marcus (2023).

Nettsteder

Det Norske Kongehus. (2009). *Krigshistorisk landskap, åpningstale*. Hentet 17.01.24 fra <https://www.kongehuset.no/tale.html?tid=79150&sek=26947&scope=27247>.

Fagertun, F. (29. Desember, 2020). *Den andre verdenskrigen i nord*. UiT Norges Arktiske Universitet. https://uit.no/prosjekter/prosjekt?p_document_id=590183.

Leraand, D. (27. Desember, 2019). *6. divisjonskommando*. Store Norske Leksikon. https://snl.no/6._divisjonskommando.

Statutter for krigskorset. (1941). *Lov om statutter for krigskorset*. (FOR-1941-05-23-1). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1941-05-23-1>.

Narviksenteret. (u.å). *Stiftelsen Narviksenteret*. Hentet 13.02.24 fra <https://www.narviksenteret.no/>.

Narvik Krigsmuseum Narviksenteret, Soldatregisteret. (u.å). *6.divisjon*. Hentet 16.01.24 fra <https://soldater.no/avdeling/61>.

Narvik Krigsmuseum. (u.å). *Utstillingene*. Hentet 15. januar 2024 fra <https://krigsmuseet.no/utstillingene/>.

Narvik Krigsmuseum. (u.å). *Forside*. Hentet 13. februar 2024 fra <https://krigsmuseet.no/>.

Torgersen, U, E. (u.å). *Krigshistorisk landskap Narvik 1940*. Narviksenteret. Hentet 17.01.24 fra <https://www.narviksenteret.no/formidling/krigshistorisk-landskap-narvik-1940/>.

